

MILIEUVERKLARING 2024 (*)

Vernieuwing : gegevens 2023

MAART 2024

(*) Vertaling van de FR-gevalideerde verklaring

INHOUD

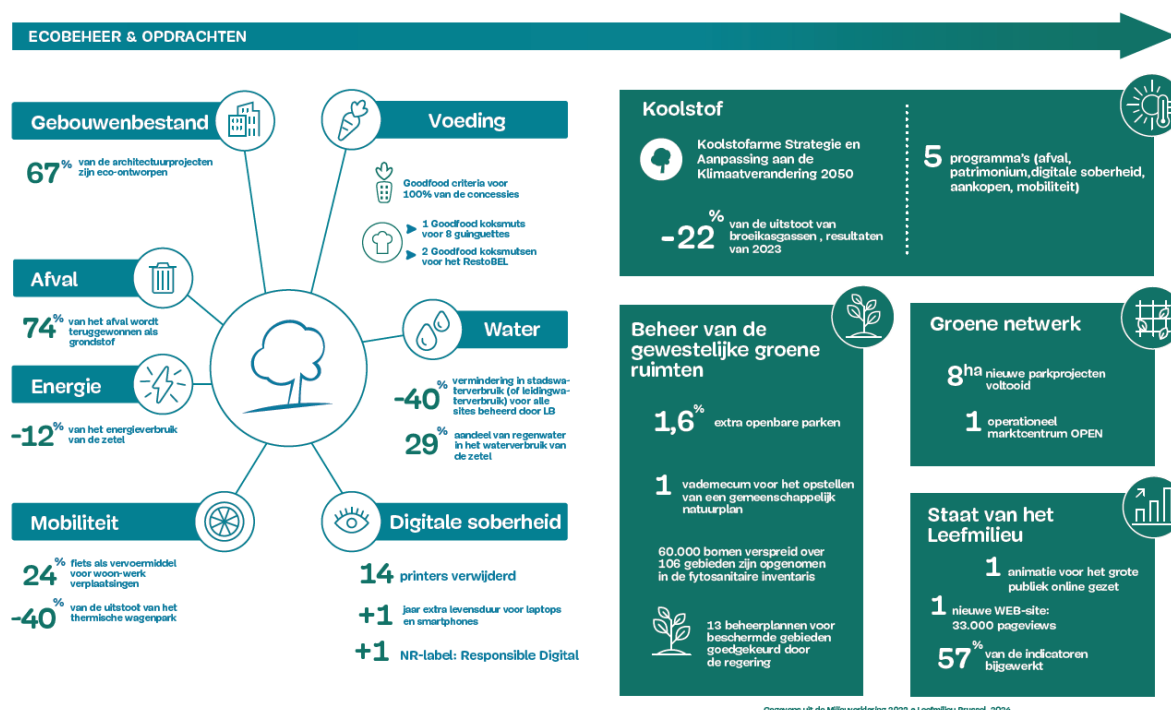
1.	DE MILIEUVERKLARING IN EEN OOGOPSLAG	5
2.	OVER LEEFMILIEU BRUSSEL.....	8
2.1.	ONZE EXPERTISEGEBIEDEN	8
2.2.	ONZE BEROEPEN	9
2.3.	ONZE WAARDEN	9
2.4.	ONS ORGANIGRAM EN DE WERKING	10
2.5.	EEN ADMINISTRATIE DIE OPENSTAAT VOOR HET PUBLIEK	10
3.	ONS MILIEUMANAGEMENTSYSTEEM	11
3.1.	DE PLAN-DO-CHECK-ACT-AANPAK.....	11
3.2.	SIGNIFICANTE MILIEUASPECTEN.....	12
3.3.	EMAS TOEPASSINGSGEBIED.....	13
3.4.	VERKLARING INZAKE NALEIVING VAN DE REGELGEVING EN VOORBEREIDING OP NOODSITUATIES	13
4.	MILIEUMANAGEMENTVERKLARING.....	14
5.	ONS MILIEUPROGRAMMA	15
6.	MILIEUDOELSTELLINGEN EN -RESULTATEN.....	20
6.1.	ECOBEHEER VAN LEEFMILIEU BRUSSEL	20
6.1.1	LEEFMILIEU BRUSSEL KOOLSTOFARM MAKEN	20
6.1.2	EEN PATRIMONIUM HEBBEN DAT NEUTRAAL IS GEDURENDE ZIJN LEVENSCYCLUS (DIRECTE EN INDIRECTE EMISSIES), MET BEHOUD VAN DE HULPBRONNEN	24
6.1.3	DE MODAL SHIFT NAAR KOOLSTOFARME OPLOSSINGEN VERALGEMENEN	32
6.1.4	DE DUURZAAMHEID VAN AANKOPEN VERSTERKEN	36
6.1.5	IT-MIDDELEN OPTIMALISEREN EN GEBRUIKERSBEHOEFTE IN VRAAG STELLEN..	39
6.1.6	INTERN, STREVEN NAAR NUL AFVAL, EXTERN, AFVAL VOORKOMEN EN VERMINDEREN	43
6.1.7	RENFORCER LA POLITIQUE D'ÉVÉNEMENTS DURABLES.....	47
6.2.	Taken van Leefmilieu Brussel.....	49
6.2.1	HET GROENE NETWERK CONSOLIDEREN EN UITROLLEN	49
6.2.2	HET ECOLOGISCHE BEHEER VAN DE GROENE INFRASTRUCTUREN VERALGEMENEN 51	
6.2.3	DE STRATEGIE VOOR DUURZAAM BEHEER VAN BOSSEN EN NATUURRESERVATEN UITROLLEN	52
6.2.4	DE GEWESTELIJKE STRUCTUURVISIE VOOR HET ZONIËNWOUDE IMPLEMENTEREN	53
6.2.5	HET BRUSSELSE ECOLOGISCHE NETWERK EN DE KOELTECORRIDORS VERSTERKEN 54	
6.2.6	HET BOMENBESTAND ECOLOGISCH EN RATIONEEL BEHEREN	56
6.2.7	DE INSTANDHOUDING VAN DE BESCHERMDE SOORTEN EN HABITATS VERZEKEREN 57	
6.2.8	VERSLAG UITBRENGEN OVER DE STAAT VAN HET LEEFMILIEU	58

1. DE MILIEUVERKLARING IN EEN OOGOPSLAG

De belangrijkste cijfers van de milieuverklaring Resultaten 2023

Het jaar 2024 markeert het begin van de 3de cyclus, die loopt van 2024 tot 2026 - Resultaten 2023-2025. Dit document stelt de resultaten voor die in 2023 zijn verkregen door het EMAS-systeem van Leefmilieu Brussel, dat sinds 2020 evolueert naar een versie die meer **geïntegreerd is in het interne beheer van de instelling**.

Inderdaad zijn de verbintenissen van LB genomen in 2023 over **de koolstofarme strategie en aanpassing aan klimaatverandering**¹ en de EMAS-doelstellingen namelijk op elkaar afgestemd om optimaal te evolueren naar een gemeenschappelijke horizon. Een reeks strategische doelstellingen die verband houden met deze strategie en met ecobeheer (EB) zijn geselecteerd, respectievelijk in 2023 voor de KAS&AKV en sinds 2020 voor EB² om te worden gewaardeerd en geïmplementeerd in het EMAS-systeem.

Een van de belangrijkste doelstellingen van deze cyclus is de tenuitvoerlegging van LB's **Koolstofarme strategie en de aanpassing aan de klimaatverandering**, goedgekeurd door de Directieraad op 06.10.2023. Thematische werkgroepen hebben een plan van 166 uit te voeren acties voorgesteld. Om het actieplan operationeel te maken, is een portefeuille van programma's en projecten opgesteld voor uitvoering tussen 2023 en 2050. In de komende jaren zullen het EMAS-systeem en zijn strategische doelstellingen waarschijnlijk verder evolueren in overeenstemming met de in deze strategie aangenomen oriëntaties.

Dit heeft geleid tot een aanpassing van het milieuprogramma, het actieplan en, vanzelfsprekend, deze milieuverklaring. De belangrijkste wijzigingen betreffen de toevoeging van bepaalde strategische doelstellingen die gekoppeld zijn aan de KAS&AKV en de integratie van interne bijdragen voor ecobeheer die gekoppeld zijn aan de activiteiten die worden uitgevoerd op de verschillende locaties die worden beheerd vanuit de hoofdzetel van de organisatie, maar ook een **verbreding van de opdrachten**

¹ In het document kan de afkorting "KAS&AKV" worden gebruikt om deze strategie aan te duiden.

² Bron: de leidraad "Klimaatverandering, milieu, energie en participatieve democratie" (september 2019).

van LB waarmee in het EMAS-systeem rekening wordt gehouden. Hoewel deze aanpak bedoeld is om het systeem voortdurend te verbeteren en het EMAS-systeem beter te integreren in de processen van onze instelling, is het niet gemakkelijk om de relevante gegevens bijeen te brengen. Met de gegevens die beschikbaar waren voor de nieuwe processen die in het systeem waren geïntegreerd, kan immers niet altijd verslag worden uitgebracht over de milieuprestaties van het proces, maar soms alleen over het beheer van de procesactiviteiten. Dit aspect is al verbeterd in deze milieuverklaring en zal in de toekomst nog verder worden verbeterd.

In 2023 worden ons ecobeheer en onze missies **gekenmerkt door uitstekende milieuprestaties**:

❖ Ecobeheer

- Een vermindering van **22%** in de totale koolstofvoetafdruk van LB's activiteiten tussen het "referentiejaar" 2013³ en 2023
- **De mobiliteit** blijft verbeteren, met een aanzienlijke daling in het gebruik van auto's voor professionele verplaatsingen, terwijl voor woon-werkverkeer de uitstoot licht is toegenomen ten opzichte van 2022 (auto en trein). In 2023 zal 24% van het T&T-personeel de fiets gebruiken als belangrijkste vervoermiddel van en naar het werk.
- Het **energieverbruik** in het administratieve hoofdkantoor is aanzienlijk verbeterd wat betreft de regeling van de warmte die door de verwarmingsketel wordt geleverd, maar er is nog ruimte voor verbetering in de regeling van geothermische energie, met name door het verminderen van de behoefte aan koeling tijdens seizoensgebonden warme perioden.
- **Het waterverbruik is verminderd** dankzij de heringebruikname van de waterzuiveringsinstallatie, waardoor regenwater kan worden gebruikt en een deel van het grijze water kan worden gerecycleerd. De werking van de installatie werd echter onderbroken door nieuwe pannes in de tweede helft van 2023! De praktijk van telewerken, die tijdens de tweede cyclus werd geformaliseerd, heeft geleid tot een spreiding van de aanwezigheid van het personeel op het hoofdkantoor met pieken op maandag, dinsdag (+++) en donderdag, waardoor de bezettingsgraad van het gebouw op woensdag en vrijdag de facto relatief laag blijft.
- RestoBEL krijgt nog steeds 2 koksmutsen voor het label "**Good Food Resto**".
- Er zijn een aantal **duurzame gebouwen** gebouwd, zoals het tijdelijke paviljoen in het Westpark, dat gericht is op het maximaliseren van het hergebruik en de recyclage van bouwafval, of in aanbouw (gebouw Ackermans, Havenlaan) of in studie (paviljoen Vanaudenhove in het Elisabethpark in Koekelberg, technische site Brigade 2, Waversesteenweg in Oudergem).
- Dankzij de **digitale soberheidsstrategie** konden 14 printers worden geëlimineerd en kon de levensduur van laptops en smartphones met een jaar worden verlengd.
- 74% van het ingezamelde afval werd gerecycleerd of hergebruikt.

³ De "referentie 2013" komt overeen met de situatie in 2013, maar met een emissiefactor voor het elektriciteitsverbruik die overeenkomt met "grijze" elektriciteit en niet met "groene" elektriciteit. Het doel van deze methodologische referentiekeuze is om de evolutie van de broeikasgasemissies in de tijd weer te geven (idealiter sinds 1990). Leefmilieu Brussel was een voorloper met de levering van hernieuwbare elektriciteit. Aangezien deze bevoorrading van groene elektriciteit plaatsvond vóór de eerste Bilan Carbone® in 2013, werd besloten om een fictieve referentie te nemen die overeenkomt met 2013 met "conventionele" elektriciteit, om de reeds geleverde inspanningen weer te geven.

❖ Opdrachten

- De sturing van **het klimaatbeleid met het oog op het bereiken van koolstofneutraliteit** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft het mogelijk gemaakt om de procedure voor de goedkeuring van het Plan Lucht-Klimaat-Energie door de gewestregering op 27 april 2023 af te ronden. De gewestelijke strategie voor de vermindering van de totale uitstoot van broeikasgassen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is nu in de uitvoeringsfase beland.
- De verdichting van **het groene netwerk** maakt het mogelijk om tegemoet te komen aan sociale en ecologische behoeften. Op basis van de uitgestippelde strategie heeft het marktcentrum OPEN interregionale OPEN-Brussels studieprojecten uitgevoerd, en zijn vijf sites voor de ontwikkeling van nieuwe groene ruimten opgestart. Bovendien is de kaart van het multifunctionele groene netwerk geconsolideerd.
- **Het ecologisch beheer van groene infrastructuur** (parken, Bos, natuureservaten) werd verbeterd door de implementatie van het MOODLE-platform, de lancering van het Renature.brussels-portaal en de voltooiing van een marktstudie en een juridische studie voor de voorbereiding van een ordonnantie over het ecologisch beheer van groene ruimten.
- Bij het uitwerken van **de strategie voor duurzaam beheer van bossen en natuureservaten** wordt voortdurend getracht drie prioriteiten met elkaar te verzoenen: natuurbehoud, landschapsbehoud en toegang voor het publiek.
- De **Gewestelijke Structuurvisie voor het Zoniënwoud** heeft tot doel de biodiversiteit van de aanwezige soorten en habitats te behouden, mede dankzij de opname van het gebied in het Natura 2000-netwerk; het wordt ondersteund door de Stichting Zoniënwoud, die de interregionale samenwerking voor het beheer van het gebied coördineert. Vijf actiegebieden hebben bijgedragen aan deze doelstelling, waaronder het ecobrugproject, dat een speciale plaats zal innemen tijdens deze cyclus.
- De creatie van **het ecologisch netwerk van Brussel** en **de corridors van frisheid** hebben tot doel de halfnatuurlijke en kunstmatige elementen van het gebied, die allemaal essentiële stedelijke groene infrastructuur zijn, te behouden, te beheren en te herstellen. Het netwerk bestaat uit kerngebieden, tussengebieden en verbindingsgebieden. Tien recente projecten hebben bijgedragen aan dit project.
- Op 106 locaties worden **boombeheermaatregelen** uitgevoerd in overeenstemming met de klimaatproblematiek (60.000 bomen worden gecontroleerd, waarvan 43.700 periodiek worden gediagnosticeerd); er worden regelmatig geschikte soorten geplant om regeneratie te garanderen.
- Om **het behoud van beschermde soorten en habitats** te garanderen, heeft de overheid "Natura 2000"-beheerplannen voor 13 gebieden goedgekeurd en zijn er verschillende wildatlassen gepubliceerd.
- Het monitoren van **de kwaliteit van het milieu** via het verslag over **de toestand van het milieu** is essentieel om de resultaten van het toegepaste regionale beleid te beoordelen en nieuwe uitdagingen te identificeren. De indicatoren worden gemeten en beschikbaar gesteld aan het publiek. In 2023 was 57% van de indicatoren bijgewerkt. De daling van het aantal geraadpleegde webpagina's wordt gerechtvaardigd door de nieuwheid van de site (vernieuwd eind 2022).

2. OVER LEEFMILIEU BRUSSEL

De levenskwaliteit verbeteren in de prachtige, groene, creatieve en multiculturele regio die Brussel is en de overgang naar een meer ecologische, ethische en sociaal rechtvaardige samenleving vergemakkelijken: dat is al meer dan 30 jaar de bestaansreden van Leefmilieu Brussel!

Als milieu- en energieadministratie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest staat Leefmilieu Brussel in voor het uitstippelen en uitvoeren van het gewestelijk beleid op alle gebieden die met het milieu te maken hebben. Elke dag zetten onze teams zich in om van Brussel een aangenamere en duurzamere regio te maken voor iedereen die er woont, werkt of verblijft.

Ons jaarverslag 2022

2.1. ONZE EXPERTISEGEBIEDEN

Leefmilieu Brussel verzorgt de voorbereiding en uitvoering van het milieubeleid van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Door op verschillende gebieden tegelijk actief te zijn, treden we transversaal op en voeren we een duurzame langetermijnvisie voor het Gewest uit, op basis van de richtlijnen van de Algemene Beleidsverklaring van de Brusselse Regering. Plannen, strategieën en programma's bieden een meerjarencader voor acties per thema.

 Bescherming van natuurlijke hulpbronnen Het beschermen van lucht, water, energie, het Zoniënwood en groene ruimten, natuur en biodiversiteit, dierenwelzijn en bodem.	 Milieuvriendelijk beheer van het grondgebied De verwerking van afval tot grondstoffen plannen en beheren, de circulaire economie bevorderen, duurzame productie, consumptie en bouw aanmoedigen, groene ruimten, natuurgebieden en niet-bevaarbare waterwegen onderhouden, geluidsoverlast en blootstelling aan elektromagnetische golven verminderen.	 Bestrijden van klimaatverandering Het coördineren van regionale acties.
---	--	---

2.2. ONZE BEROEPEN

Architecten, biologen, groenbeheerders, landschapsarchitecten, juristen, projectleiders ... De beroepen die binnen Leefmilieu Brussel worden uitgeoefend, zijn zeer gevarieerd en georganiseerd rond vier pijlers.

2.3. ONZE WAARDEN

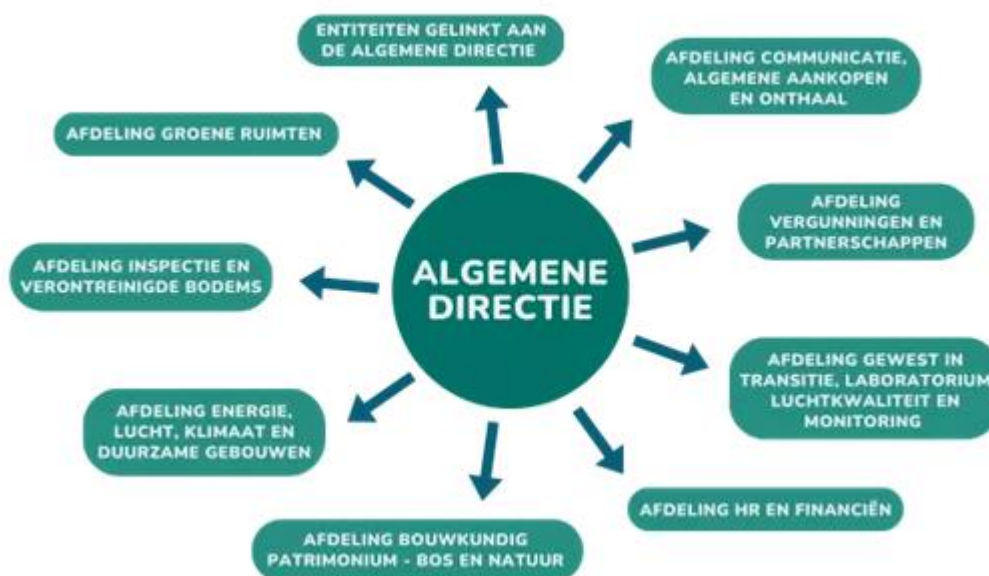
De teams van Leefmilieu Brussel zetten zich dagelijks in om de waarden van de organisatie uit te dragen.

2.4. ONS ORGANIGRAM EN DE WERKING

Leefmilieu Brussel is georganiseerd in 8 afdelingen (zie organigram) en 20 thematische of transversale onderafdelingen. De medewerksters en medewerkers⁴ zetten zich dagelijks in om het Brussels Gewest meer veerkracht te geven tegen de klimaatverandering en de overgang te versnellen naar een meer ecologische en sociaal rechtvaardige samenleving.

In 2023 stelde Leefmilieu Brussel 1.299 medewerkers te werk (848 VTE's voor de administratieve zetel) voor een aantal voltijds equivalent van 1.239 (803 VTE's⁵ voor de administratieve zetel).

2.5. EEN ADMINISTRATIE DIE OPENSTAAT VOOR HET PUBLIEK

De hoofdzetel van Leefmilieu Brussel op de site van Tour & Taxis is open voor het publiek. U kan:

- **Eten bij RestoBEL**, een voorbeeldig restaurant met biologisch, lokaal, seizoensgebonden gerechten en vegetarische alternatieven.
- **BeIEXPO bezoeken**, een leuke en leerrijke tentoonstelling over het milieu en de duurzame stad in de XXIe eeuw.
- **Het documentatiecentrum raadplegen**.
- **Deelnemen aan een evenement, conferentie of colloquium** dat ter plaatse wordt georganiseerd.
- **Een ruimte huren om een ecologisch verantwoord evenement te organiseren**, voor 30 personen in een zaal tot 300 of 400 personen in het atrium of auditorium.

⁴ Enkel voor de administratieve zetel op de site van Thurn & Taxis, met een verwarmde oppervlakte van 17.632 m², waren er op 31.12.2023 **803 VTE's** (VTE = voltijds equivalent) administratief personeel (699 in 2020, 718 in 2021 en 748 in 2022). Op dat moment had Leefmilieu Brussel een volledige personeelsbezetting van **1.239 VTE's** (1.070 in 2019, 1.090 in 2020, 1.135 in 2021 en 1.153 in 2022).

⁵ VTE: voltijdsequivalent

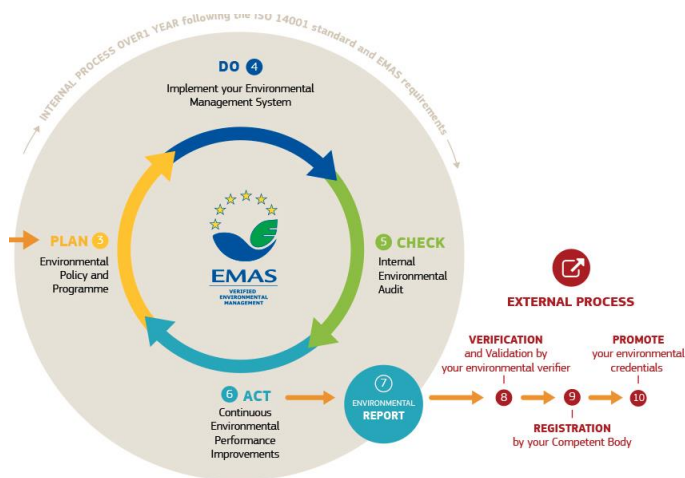
3. ONS MILIEUMANAGEMENTSYSTEEM

Sinds 2018 volgt Leefmilieu Brussel het Europese EMAS-systeem (Eco Management and Audit Scheme) om de voorbeeldfunctie van haar milieumanagementsysteem (MMS) door een externe erkenning te garanderen.

Op die manier zorgt Leefmilieu Brussel ervoor dat bij haar activiteiten op een coherente en geïntegreerde manier rekening wordt gehouden met het milieu.

Gelet op het ontbreken van beschikbare groene ruimten op de administratieve zetel, werd de **biodiversiteit** niet opgenomen in de milieuanalyse of in de Milieuverklaring, wegens niet toepasbaar op onze situatie.

3.1. DE PLAN-DO-CHECK-ACT-AANPAK

PLAN

- Een grondige **milieuanalyse** van de milieuaspecten, het effect en de resultaten op milieuvlak van onze activiteiten en diensten. De meest significante aspecten worden in aanmerking genomen om onze prioriteiten en doelstellingen te bepalen.
- Het **reglementair register** inventariseert alle wettelijke vereisten en andere eisen die van toepassing zijn op het gebouw van de administratieve zetel, op de site van Thurn & Taxis.
- De definitie van een **milieuprogramma** en een **actieplan**.
- Een **milieumanagementsysteem** dat de organisatorische en operationele structuur beschrijft die wordt geïmplementeerd om onze milieudoelstellingen te bereiken.

DO

- **Thematische Referentiepersonen** en/of **Werkgroepen** verzekeren de implementatie van het milieuprogramma en het actieplan van Leefmilieu Brussel.

CHECK

- De **interne Milieuaudit**, uitgevoerd door een intern team van 14 eco-auditors, bestaat uit een systematische, gedocumenteerde, periodieke en objectieve evaluatie van de milieuprestaties van Leefmilieu Brussel, het managementsysteem en de procedés ter bescherming van het milieu. Hij omvat de opvolging van indicatoren in overeenstemming met het sectorale referentiedocument⁶.

⁶ Referentiedocument betreffende beste milieubeheerpraktijken, sectorale milieuprestatie-indicatoren en benchmarks voor topprestaties voor de overheidssector ([hyperlink](#))

ACT

- Met de **Directiebeoordeling** kan verslag uitgebracht worden over de doeltreffendheid van het EMS aan de Directieraad van Leefmilieu Brussel en kunnen de milieudoelstellingen indien nodig bijgestuurd worden.

REGISTRATIE

- Na verificatie en validatie van het EMS en de milieuverklaring door een geaccrediteerde verificatieinstantie, **wordt Leefmilieu Brussel geregistreerd** op de Europese lijst bij het departement *Omgeving* van de Vlaamse Overheid, overeenkomstig het samenwerkingsakkoord van 12 mei 2017⁷.

3.2. SIGNIFICANTE MILIEUASPECTEN

Het milieumanagementsysteem van Leefmilieu Brussel bestaat uit twee delen: de directe aspecten (intern beheer) en de indirecte aspecten (taken). De directe aspecten hebben betrekking op het interne beheer, terwijl de indirecte aspecten taken zijn die door Leefmilieu Brussel worden beheerd en die in het bijzonder verband houden met ons intern ecobeheer.

Er werd gebruik gemaakt van een procesregister om de milieuaspecten, de relevante belanghebbenden en de betrokken milieuthema's te identificeren. Elke proces-subactiviteit wordt getoetst aan 6 criteria (frequentie, materiaalstroom, nalevingsverplichtingen, beheersing, praktijken, risico's en opportuniteiten). Op basis van de gegeven antwoorden wordt een score berekend om te bepalen of het milieuaspect als significant moet worden beschouwd. Een niet-naleving van de voorschriften maakt het milieuaspect automatisch significant.

De directe activiteiten met een significant effect op het milieu zijn de volgende:

- Digitaal gebruik van onze activiteiten
- Beheer van al dan niet intern georganiseerde evenementen
- Mobiliteit van het personeel
- Aankoop en distributie van leveringen en diensten⁸
- Beheer van afvalstoffen
- Beheer van het erfgoed

De indirecte activiteiten met een significant effect op het milieu zijn de volgende:

- Consolidatie en uitrol van het groene netwerk
- Ecologisch beheer van de groene infrastructuur
- Uitrol van de strategie voor duurzaam beheer van bossen en natuurreservaten
- Implementatie van de Gewestelijke Structuurvisie voor het Zoniënwood
- Versterking van het Brusselse ecologische netwerk
- Ecologisch en rationeel beheer van het bomenbestand
- Instandhouding van de beschermde soorten en habitats
- Verslag over de staat van het leefmilieu

Voor elk significant milieuaspect wordt een strategische doelstelling geformuleerd en vervolgens een actieplan.

⁷ Belgisch Staatsblad van 24 juli 2018 – NUMAC 2018040417

⁸ Papier, hout en huishoudelijke producten vormen geen significant verbruik op de hoofdzetel van Thurn & Taxis en de overeenkomstige indicatoren zijn derhalve niet opgenomen in de milieuverklaring van LB.

3.3. EMAS TOEPASSINGSGEBIED

Al de activiteiten en opdrachten van Leefmilieu Brussel in de hoofdzetel, gebouw gelegen op de vestiging van Thurn & Taxis, Havenlaan 86 C te 1000 Brussel.

3.4. VERKLARING INZAKE NALEVING VAN DE REGELGEVING EN VOORBEREIDING OP NOODSITUATIES

Leefmilieu Brussel beschikt over een krachtig instrument voor reglementair toezicht waarmee het elke nieuwe reglementaire bepaling kan behandelen die van toepassing is op de technische inrichtingen die ze beheert, door het volgende na te gaan:

- De relevantie van de bepaling voor de geëxploiteerde inrichtingen
- De overeenstemming van de betrokken inrichtingen met de bepaling
- Hun tijdige aanpassing om conform te zijn

Wanneer een nieuwe reglementaire milieubepaling wordt gepubliceerd in het Publicatieblad van de Europese Unie of in het Belgisch Staatsblad, gebeurt het volgende:

- ⇒ Het toezichtsinstrument stelt de beheerder binnen een maand na de bekendmaking in kennis.
- ⇒ Binnen de maand die volgt wordt voor de nieuwe bepaling een status vastgesteld ('ter informatie', 'te controleren', 'niet van toepassing', 'niet conform' of 'conform').
- ⇒ Er wordt een verantwoordelijke aangewezen, een beschrijving van de te ondernemen actie, een termijn voor de voltooiing ervan en een indicator of een bewijs van conformiteit wordt in het instrument vermeld.

Naast de verplichte controles worden alle technische installaties in het gebouw maandelijks gecontroleerd door het onderhoudsbedrijf en er wordt een schriftelijk rapport opgesteld. In het schriftelijke verslag worden alle gevallen van niet-conformiteit vermeld en wordt aangegeven welk gevolg eraan moet worden gegeven.

Elke niet-conformiteit die tijdens een bewakingsronde wordt vastgesteld of door een medewerker in de dagelijkse gang van zaken in het gebouw wordt gemeld, wordt geregistreerd in Ultimo. Als de niet-conformiteit verband houdt met een milieuaspect, wordt ze in het actieplan opgenomen, voor een oplossing toegewezen en aan het eind van de behandelingsprocedure afgesloten.

Elke noodsituatie wordt geregistreerd in de actieplan en wordt prioritair behandeld, met voortdurende evaluatie tijdens het oplossen van het dringende probleem dat door een onvoorziene factor of evenement is veroorzaakt.

De zetel van Leefmilieu Brussel beschikt over een milieuvergunning voor de site van Thurn & Taxis. De basisvergunning van 25.01.2012 draagt als beslissingsreferentie 355410.

De aanhangsels zijn de beslissingen:

- 557848 van 10.03.2015 (dossier 559498 - Splitsing)
- 560220 van 03.05.2016 (dossier 589803 - Wijziging 1)
- 560220 van 07.12.2016 (dossier 612587 - Wijziging 2)
- 604194 van 24.10.2018 (dossier 698839 - Wijziging 3)

De aanvraag tot verlenging van deze vergunning kan vanaf 21 augustus 2024 worden ingediend in "MyPermit Environment", zodat deze vanaf 21.08.2025 en vóór 21.08.2026 kan worden bevestigd.

Wij leven de toepasselijke milieuvoorschriften na, en in het bijzonder de voorwaarden die zijn bepaald in de milieuvergunning en de wijzigingen daarvan.

4. MILIEUMANAGEMENTVERKLARING

MILIEU MANAGEMENT VERKLARING

Sinds haar oprichting in 1989 werkt de administratie van Leefmilieu Brussel voortdurend aan het **voorkomen van verontreiniging** en het **beschermen van het leefmilieu** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest om de levenskwaliteit van haar bevolking te beschermen. Ze voert een breed scala aan taken uit om de natuurlijke hulpbronnen te beschermen, het grondgebied milieuvriendelijker te beheren en het gebruik ervan aan te passen aan de klimaatverandering. Het engagement voor het leefmilieu is een fundamentele waarde die door alle medewerkers en medewerksters wordt gedeeld.

Om de coherentie te kunnen garanderen tussen het beheer van Leefmilieu Brussel en de doelstellingen die in het raam van haar opdrachten worden nagestreefd, heeft de Directieraad sinds 1998 een **milieubeheerbeleid** agevoerd dat van toepassing is op de sites die door de personeelsleden worden gebruikt. Sinds 2014 is de hoofdzetel van Leefmilieu Brussel gevestigd in een **milieuvriendelijk gebouw**, op de Thurn & Taxis-site: een modern werkkader dat het mogelijk maakt de ecologische voetafdruk van haar activiteiten te beperken.

Leefmilieu Brussel optimaliseert ook haar milieubeheer door het aannemen van de **Europese EMAS-verordening**. Deze aanpak heeft betrekking op de activiteiten die een **directe effect** hebben en die in de hoofdzetel worden verwezenlijkt, evenals op de activiteiten die een **indirecte effect** hebben, in het bijzonder de volgende opdrachten:

- consolideren en ontplooi van het Groene netwerk;
- vergememen van het ecologisch beheer van de groene infrastructuur;
- ontplooi van de strategie voor een duurzaam beheer van bossen en natuurreservaten;
- uitvoeren van het Gewestelijk Structuurschema van het Zoniënwoud;
- versterken van het Brussels ecologisch netwerk;
- ecologisch en doordacht beheer van het bomenerfgoed;
- monitoring en publicatie van de staat van het Leefmilieu;
- beheren en garanderen van de instandhouding van de beschermde soorten en habitats

Het milieubeheerproces bestaat uit:

- de organisatie koolstofarm maken;
- een patrimonium hebben dat **neutraal** is tijdens de levenscyclus (directe en indirecte emissies) en hulpbronnen beschermt;
- de modal shift naar koolstofarme oplossingen vergememen;
- de duurzaamheid van aankopen versterken;
- IT-middelen optimaliseren en de behoeften van gebruikers in vraag stellen;
- intern toewerken naar **zero afval** en extern afval voorkomen en verminderen;
- het beleid inzake duurzame evenementen versterken.

Om dit milieubeheerproces te verzekeren, verbindt Leefmilieu Brussel zich ertoe:

- te handelen in **overeenstemming** met de milieuwetgeving die van toepassing is op haar activiteiten en met eventuele andere eisen;
- elke sport van verontreiniging actief te voorkomen;
- de nodige menselijke en budgettaire middelen te investeren;
- de milieuprestaties voortdurend te verbeteren;
- werkgroepen te organiseren die zijn samengesteld uit vertegenwoordigers en vertegenwoordigsters van de diensten die bij de thema's betrokken zijn;
- het personeel te sensibiliseren, te informeren en bij het proces te betrekken zodat iedereen kan bijdragen tot een optimaal milieubeheer;
- de leveranciers en onderaannemers aan te moedigen om de milieu- en veiligheidsinstructies te respecteren;
- een jaarlijks milieuprestatierapport te publiceren.

Sinds 2023 versterkt Leefmilieu Brussel haar milieubeheer door een **koolstofarme strategie voor 2030** aan te nemen en uit te voeren en zich aan te passen aan de klimaatverandering.

DATUM: 15 maart 2024

DE LEDEN VAN DE DIRECTIERAAD

Barbara Dewulf (Authenticat on)	Digitaal getuigd by Barbara Dewulf Quintessence Date: 2024.03.15 16:11:08 +02:00	Digitaal getuigd by Benjamin Breyfille Breyfille Date: 2024.03.15 07:15:49 +02:00	Digitaal getuigd by Inge Huyghe Huyghe Date: 2024.03.15 10:10:49 +02:00	Digitaal getuigd by Renaud Tondeur Tondeur Date: 2024.03.15 10:10:49 +02:00	Digitaal getuigd by Els Debacker Debacker Date: 2024.03.15 10:10:49 +02:00
Katrien Van den Bruel (Signature)	Digitaal getuigd by Katrien Van den Bruel Van den Bruel Date: 2024.03.15 10:10:49 +02:00	Digitaal getuigd by Els Debacker Debacker Date: 2024.03.15 10:10:49 +02:00	Digitaal getuigd by Inge Huyghe Huyghe Date: 2024.03.15 10:10:49 +02:00	Digitaal getuigd by Renaud Tondeur Tondeur Date: 2024.03.15 10:10:49 +02:00	Digitaal getuigd by Barbara Dewulf Dewulf Date: 2024.03.15 16:11:08 +02:00

5. ONS MILIEUPROGRAMMA

Strategische doelstelling	Follow-upindicator	Doel 2030 (referentiejaar 2019)	Leiding	EMAS-scope
Onze organisatie koolstofarm maken	kg CO ₂ e/VTE	scope 1: -60 % scope 2: -90 %	Interne ecopraktijken	
Een patrimonium hebben dat neutraal is gedurende zijn levenscyclus (directe en indirecte emissies), met behoud van de hulpbronnen	% architectuurprojecten waarin milieuoverwegingen zijn opgenomen	80% van de architectuurprojecten	Architectuur	Activiteiten met indirect effect op alle sites van Leefmilieu Brussel
	Aantal projecten met gegevens over de prestaties van grijze energie	30% van de architectuurprojecten	Architectuur	
	kgCO ₂ e energieverbruik door gebouwen	-40% voor het gebouwenbestand -43% voor PLAGE-gebouwen	Interne ecopraktijken	Activiteiten met direct effect op alle sites van Leefmilieu Brussel
	kWh primaire energie/m ²	-3% voor T&T	Facility Management	Activiteit met direct effect op T&T
	kWh geproduceerd door zonnepanelen van het gebouwenbestand	+50%	Eco-Facility Management	Activiteit met direct effect op T&T
	M ³ leidingwaterverbruik M ³ /VTE	-50% voor het gebouwenbestand -30% voor T&T		Activiteit met direct effect op alle sites van Leefmilieu Brussel
De modal shift naar koolstofarme oplossingen veralgemenen	kgCO ₂ e van de thermische vloot	-50%	Mobiele teams	Activiteiten met indirect effect op alle sites van Leefmilieu Brussel
	aantal door het voertuigenpark afgelegde km	-20%		

Strategische doelstelling	Follow-upindicator	Doel 2028 (referentiejaar 2019)	Leiding	EMAS-scope
De modal shift naar koolstofarme oplossingen veralgemenen	kgCO ₂ e van de woon-werkverplaatsingen	-75%	Mobiele teams	Activiteiten met direct effect op alle sites van Leefmilieu Brussel
	kgCO ₂ e van vliegreizen	-90%		
	ton van het voertuigenpark	-15%		
De duurzaamheid van aankopen versterken	kgCO ₂ e van aankopen	-10%	Algemene aankopen Interne ecopraktijken	Activiteiten met direct effect uitgevoerd op Thurn & Taxis met uitzondering van concessies voor zomerbars (externe sites)
	Duurzame clausules met 1 ster voor de beoogde overheidsopdrachten	100%		
De duurzaamheid van de voeding versterken	Verkrijgen van het GoodFood-label voor de horecaconcessies van LB	100%	RestoBEL Territoriale evenementen	
De IT-hulpbronnen optimaliseren en gebruikersbehoeften in vraag stellen	kgCO ₂ e van IT-apparatuur	-60% (referentiejaar 2021)	Digitale transformatie	
	aantal IT-toestellen / VTE	-30% (referentiejaar 2021)		
	gemiddelde leeftijd van IT-apparatuur	+25% (referentiejaar 2021)		
Intern, streven naar nul afval, extern, afval voorkomen, verminderen en sorteren	m ³ afval bij T&T	-60% van volume per stroom voor T&T	Ecopraktijken	Activiteit met direct effect uitgevoerd op Thurn & Taxis
	ton	-15% verbrand afval van parken en het Bos -50% groenafval afgevoerd van de parken	Niet aangesloten uitrustingen Transversale coördinatie	Activiteit met indirect effect uitgevoerd in de parken en het Bos
Ons beleid inzake duurzame evenementen versterken	% naleving van de verplichte criteria van de checklist eco-evenementen	100%	BEL-dienst	Activiteiten met direct effect uitgevoerd op Thurn & Taxis

Strategische doelstelling	Follow-upindicator	Doel 2028 (referentiejaar 2019)	Leiding	EMAS-scope
Het groene netwerk consolideren en uitrollen	Oppervlakte van groene ruimten in beheer	Actualisering van de groene netwerkvisie, met kaart - bereikt Goedkeuring door de regering Algemene presentatie met alle 19 gemeenten en gewestelijke instellingen - eind 2025 Toename of behoud van de oppervlakte voor het referentiejaar	Departement Territoriale strategie	Opdrachten met indirecte effecten
Het ecologische beheer van de groene infrastructuur veralgemenen	Aantal en aandeel van groene ruimten met labels of certificaten voor ecologisch beheer (Natuurnetwerk, Ecotuin, Green Flag, enz.) Aantal & aandeel groene ruimten met een ecologisch beheerplan en/of Natura 2000-beheerplan Toevoegingen en updates van 'Actiefiches' op de website Renature.brussels (aantal pagina's)	Opstellen van een ecologisch beheerplan Beheerplan: 5 nieuwe plannen per jaar (15/3 jaar) 'Actiefiches' Renature: 20/jaar (60/3 jaar)	Onderafdeling GR-beheer Natuurontwikkeling	

Strategische doelstelling	Follow-upindicator	Doel 2025 (referentiejaar 2019)	Leiding	EMAS-scope
De strategie voor duurzaam bosbeheer uitrollen	• Fytosanitaire monitoring van beuken en eiken • Monitoring van de reeënpopulatie (IKA) • Volume dood hout in het bos • Honden aan de leiband	• Beschikken over het jaarverslag van de fytosanitaire monitoring • De populatie handhaven op het niveau van 2008: 1 hert/km • 25 m³ dood hout/ha • 100% van de honden aangelijnd	Bossen	Opdrachten met indirecte effecten
De Gewestelijke Structuurvisie voor het Zoniënwoud implementeren	Jaarverslag van de follow-up van de Gewestelijke Structuurvisie voor het Zoniënwoud	Beschikken over het jaarverslag van de follow-up	Bossen	
Het Brusselse ecologische netwerk versterken	Aantal burgerprojecten en bedragen (subsidies) Aantal en bedrag van de projecten van de Klimaatactie 'Natuurstad' gefinancierd uit het natuurbudget Aantal opgestelde adviezen	Bedrag burgerprojecten: 100% van het referentiejaar (2023) - aantal: 3/jaar (9/3 jaar) Aantal en bedrag van projecten van de Klimaatactie 'Natuurstad' gefinancierd uit het natuurbudget: 20 projecten – € 1,2 miljoen verdeeld over 3 jaar Reageren op +/- 300 verzoeken/jaar voor een advies van de instantie (AI) + technisch advies Overlegcommissie (OC) + advies Milieuvergunning (MV) + advies Projectvergadering (PV) + advies over de noodzaak van een Passende effectenbeoordeling (PEB), waarvan +/- 150 adviezen over projecten binnen het ecologisch netwerk en het groene netwerk Aantal behandelde adviezen: minstens 90% antwoorden op verzoeken om advies van de afdeling Vergunningen van Leefmilieu Brussel (toegangspoort voor verzoeken om advies van de instantie)	Strategie en projecten	

Strategische doelstelling	Follow-upindicator	Doel 2025 (referentiejaar 2019)	Leiding	EMAS-scope
Het bomenbestand ecologisch en rationeel beheren	% van de dekking van de fyto-sanitaire inventaris Aantal geëvalueerde bomen/jaar	43.700 bomen periodiek gediagnosticeerd (1x/4 jaar). 60.000 bomen op 106 sites gecontroleerd/4 jaar	Onderafdeling GR-beheer Onderhoud Zone West	Taken met indirecte effecten
De instandhouding van beschermde soorten en habitats beheren en waarborgen	* Aantal studies (Instandhouding van de soorten) * Door een gevalideerd beheerplan bestreken oppervlakte (m²) (referentie: in 2021 bestreken m²)	* Aantal uitgevoerde studies 2 à 3/jaar * 150% ten opzichte van het referentiejaar (2021)	Natuurontwikkeling Biodiversiteit en territoriale kennis	
Verslag uitbrengen over de staat van het leefmilieu	Afsluiting van de samenvatting van de staat van het leefmilieu	Samenvatting van de afgesloten staat van het leefmilieu	Rapportering en Milieueffecten	

6. MILIEUDOELSTELLINGEN EN -RESULTATEN

6.1. ECOBEHEER VAN LEEFMILIEU BRUSSEL

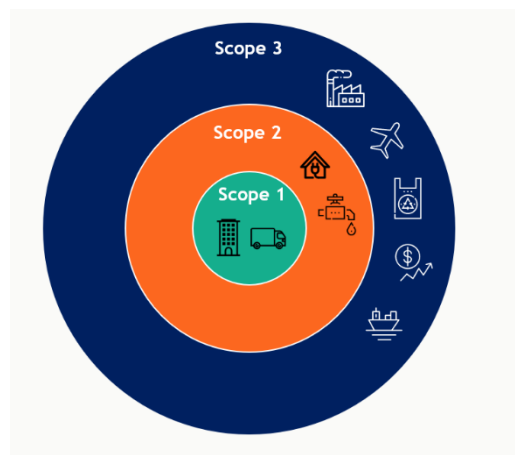
6.1.1 Leefmilieu Brussel koolstofarm maken

Context

Sinds haar oprichting hanteert Leefmilieu Brussel voor haar werking de principes inzake milieubeheer die ze promoot bij particulieren en ondernemingen in het Gewest. Gezien de klimaatuitdagingen wil Leefmilieu Brussel echter een stap verder gaan door te streven naar koolstofsobereidheid tegen 2030 en 2050. Sinds 2013 heeft de Bilan Carbone® (koolstofbalans) van Leefmilieu Brussel betrekking op 3 domeinen of « scopes » :

1. Directe uitstoot van broeikasgassen
2. Indirecte uitstoot met betrekking tot energie
3. Andere indirecte uitstoot

Na het uitvoeren van deze Bilan Carbone®⁹ en energie-audits van al haar activiteiten¹⁰ heeft Leefmilieu Brussel de officiële lancering georganiseerd van haar Koolstofarme Strategie en Aanpassing aan de Klimaatverandering tegen 2030 en 2050.

Milieudoelstellingen (doel 2030, referentiejaar 'ref 2013'¹¹)

- De koolstofuitstoot van scope 1 met 60% verminderen
- De koolstofuitstoot van scope 2 met 90% verminderen
- De koolstofuitstoot van scope 3¹² verminderen

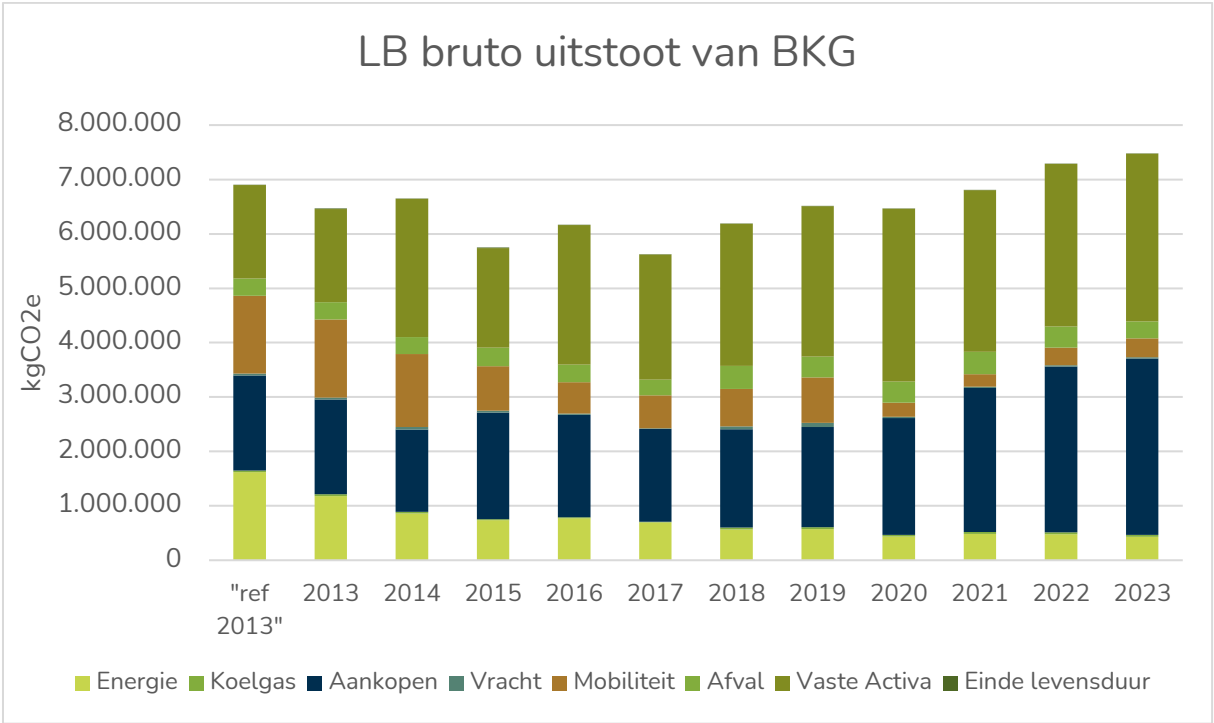
⁹ De Bilan Carbone® is een tool ontwikkeld door ADEME (Agence de l'Environnement et de la Maîtrise de l'Énergie), dat sinds 2011 wordt beheerd door de ABC (Association pour la transition Bas Carbone).

¹⁰ Het toepassingsgebied van de Bilan Carbone® omvat alle activiteiten van Leefmilieu Brussel.

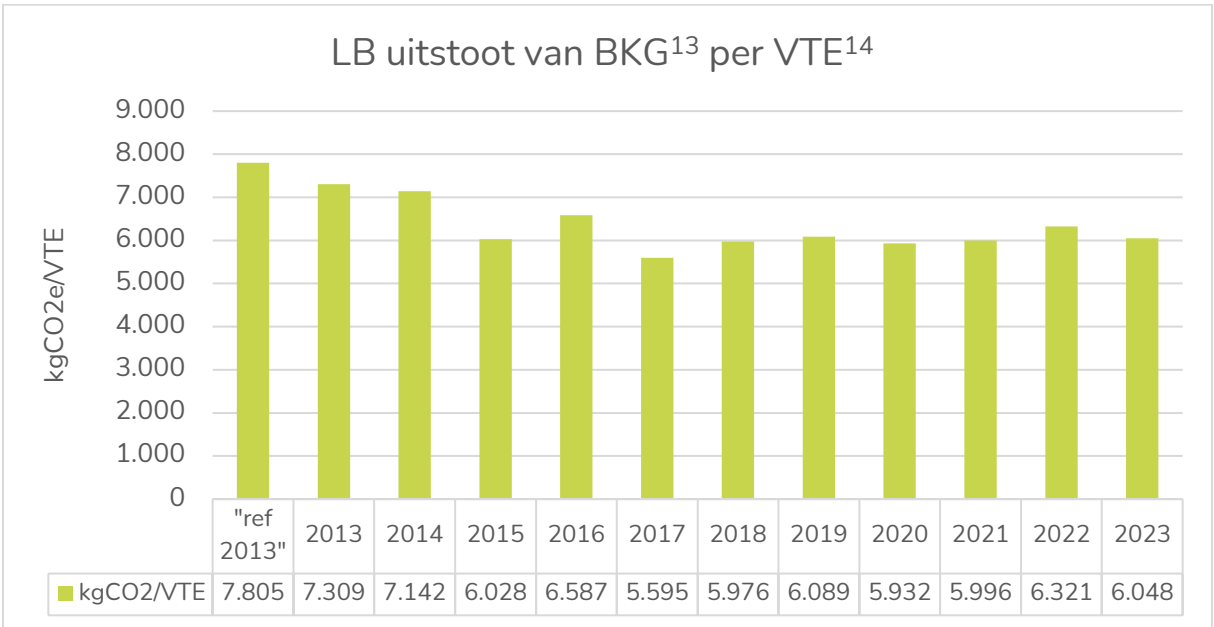
¹¹ De indicator 'ref 2013' komt overeen met het jaar 2013, maar het elektriciteitsverbruik wordt berekend met een emissiefactor die overeenkomt met 'grijze' elektriciteit en niet met 'groene' elektriciteit. Het doel van deze methodologische referentiekeuze is om veranderingen in broeikasgasemissies op lange termijn weer te geven (idealiter sinds 1990). Leefmilieu Brussel was een voorloper en voerde vanaf 1 mei 2005 100% hernieuwbaar elektriciteitsverbruik in voor haar hoogspanningsmeters en vanaf 1 augustus 2005 voor haar vele laagspanningsmeters. Aangezien deze groene 'levering' werd uitgevoerd vóór de eerste Koolstofbalans® in 2013, werd besloten om een fictieve referentie te nemen die overeenkomt met 2013 met 'klassieke' elektriciteit, om de reeds geleverde inspanning weer te geven.

¹² De doelstelling voor scope 3 is nog niet bepaald, aangezien er nog geen doelstellingen zijn op Europees, federaal of gewestelijk niveau. Deze situatie kan in de toekomst veranderen.

Kerncijfers

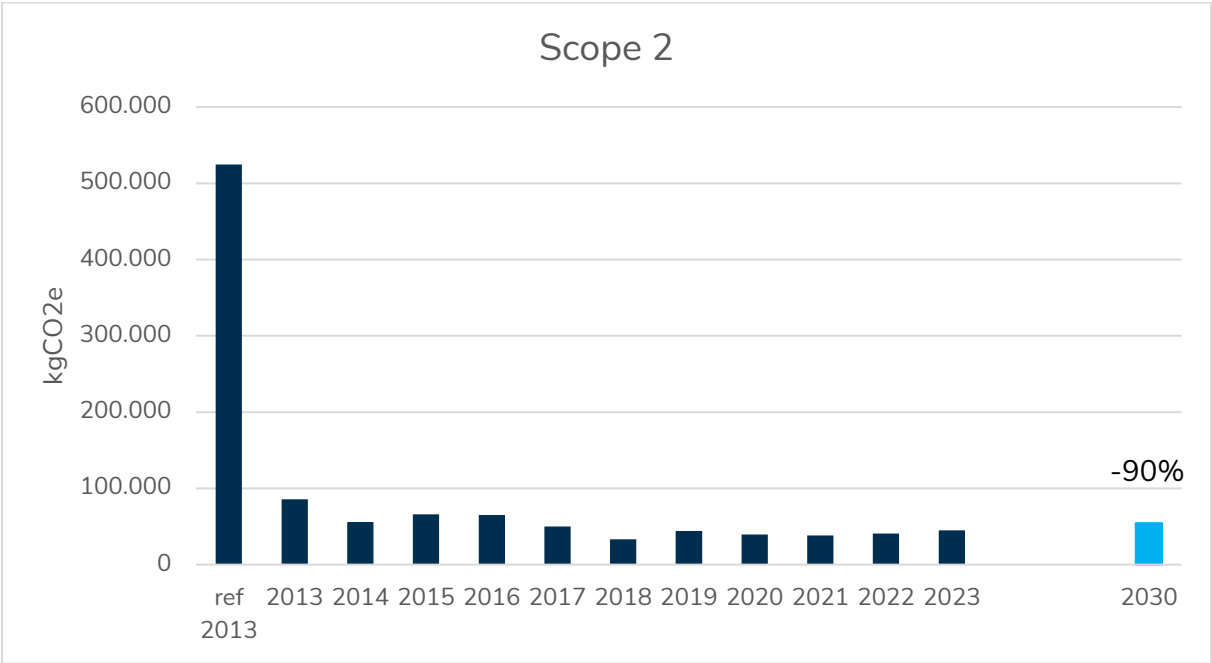
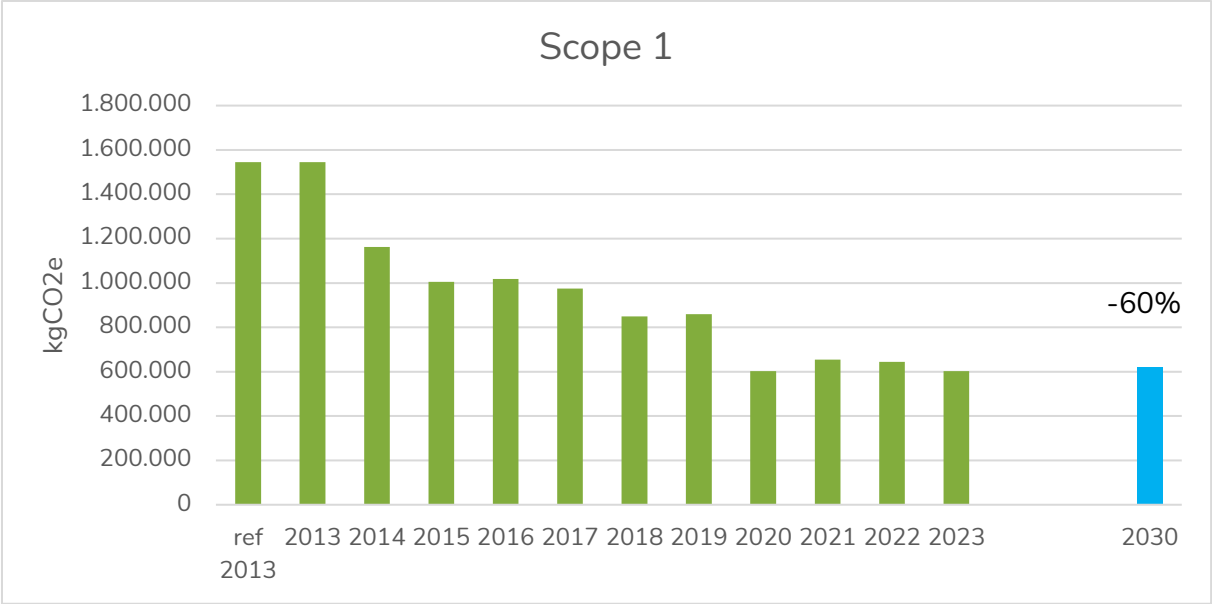
13

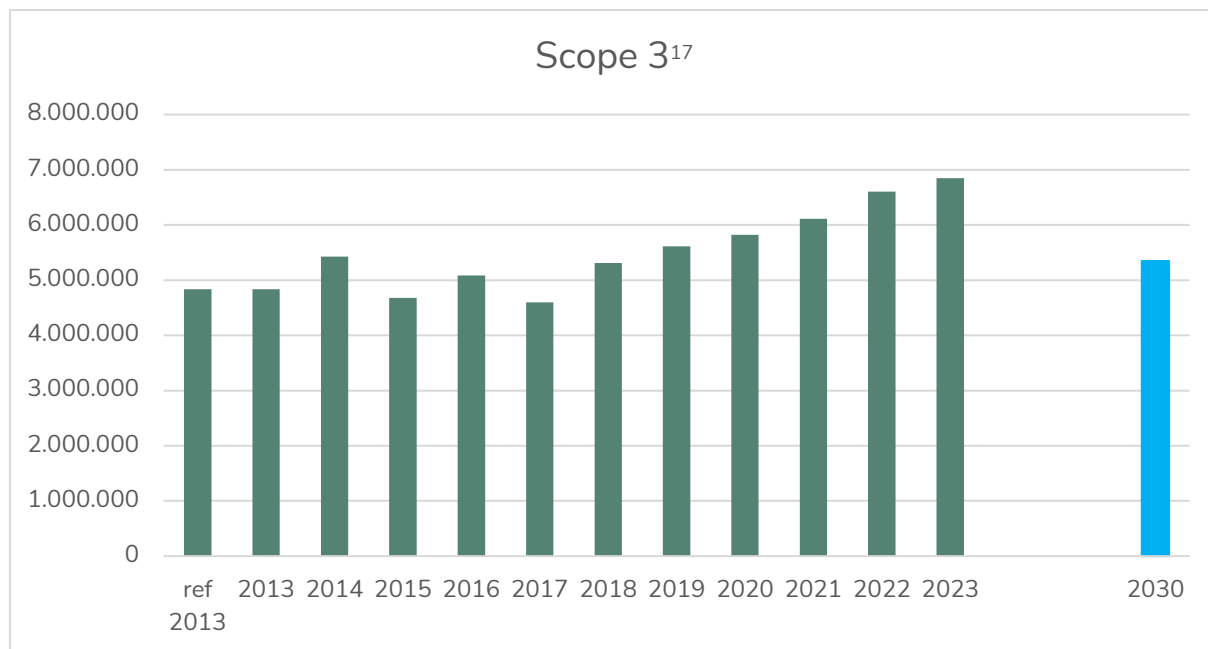

14

¹³ BKG: broeikasgas, in deze verklaring alleen van antropogene oorsprong

¹⁴ VTE en VTE van LB: zie pagina 9, 'VTE' wordt gedefinieerd in voetnoot nr. 5, en VTE van LB wordt gedefinieerd in voetnoot nr. 4.

15

Positieve punten

- Brandstoffen: vermindering van het brandstofverbruik voor het hele gebouwenbestand, hoewel er enige verschuiving in emissies is naar het elektriciteitsverbruik.
- Afval: de afvalproductie stagneert of daalt op verschillende posten (gemengd afval, inerte stoffen en grofvuil)
- Water: vermindering van het waterverbruik op externe locaties en de administratieve zetel
- Vloot: de uitstoot van het voertuigenpark is dalend in 2023

Negatieve punten

- Monetaire ratio's: stijging sinds 2013 gekoppeld aan de uitbreiding van de activiteiten van Leefmilieu Brussel op het vlak van haar taken, personeel, patrimonium en te beheren parken
- Gebouwenbestand: stijging gekoppeld aan de groei van het aantal gebouwen in beheer
- Mobiliteit: toename van woon-werkverkeer en professionele mobiliteit, hoewel nog steeds onder de emissies van voor de coronacrisis.

Verwezenlijkingen van 2023

- Aanmaken van portfolio-, programma- en projectfiches
- Officiële lancering van de uitvoering van de Koolstofarme Strategie en Aanpassing aan de Klimaatverandering
- Integratie van de Koolstofarme Strategie en de Aanpassing aan de Klimaatverandering in het EMAS-systeem

Uitdagingen voor 2024

- De projecten van de 5 programma's binnen de termijnen en de gestelde budgetten uitvoeren
- De personele en financiële middelen identificeren die nodig zijn om de strategie uit te voeren
- De Koolstofarme Strategie en de Aanpassing aan de Klimaatverandering verder integreren in het EMAS-systeem

¹⁵ Er is nog geen doel gesteld voor 2030: zie voetnoot nr. 12 op pagina 21.

6.1.2 Een patrimonium hebben dat neutraal is gedurende zijn levenscyclus (directe en indirecte emissies), met behoud van de hulpbronnen

Context

De uitgebreide, groeiende en vaak verouderde vastgoedportefeuille van Leefmilieu Brussel bestaat uit ongeveer 190 gebouwen, met een totale oppervlakte van bijna 40.000 m². Deze gebouwen houden direct of indirect verband met de uitoefening van de bevoegdheden van de dienst, en voornamelijk met het beheer van de groene ruimtes en de bossen. Vele bevinden zich op beschermde sites en in Natura 2000-gebieden en vallen dus onder specifieke wetgeving.

Leefmilieu Brussel bereidt zich voor op de klimaattransitie door renovatie- of nieuwbouwprojecten uit te voeren met 4 doelstellingen:

1. Grote technische sites duurzaam renoveren
2. Actief meewerken aan de verschillende programma's en transversale thema's die binnen de organisatie worden ontwikkeld
3. De activiteiten in de groene ruimten stimuleren via de onthaalstructuren
4. Het erfgoed valoriseren en restaureren

De renovatieprioriteiten en de planning en budgettering ervan worden in een meerjarenplan vastgesteld.

Het gebouw van de administratieve zetel van Leefmilieu Brussel is zeer energie-efficiënt ontworpen en in termen van de recyclage van grijs water en het gebruik van regenwater. Deze sterke maar complexe tool moet zorgvuldig worden opgevolgd, onderhouden en gereguleerd om de resultaten te optimaliseren. Leefmilieu Brussel wil ook het verbruik nauwkeuriger volgen, zowel wat elektriciteit, gas als water betreft.

Aanpassing aan de klimaatverandering

Bij de toekomstige organisatie van Leefmilieu Brussel moet op verschillende niveaus rekening worden gehouden met de gevolgen van de klimaatverandering:

- Zomercomfort in gebouwen: dit moet het mogelijk maken om te werken bij zeer warm weer. Het wordt voorbereid voor de kantoren, door te zorgen voor goed gebouwbeheer en de mogelijkheid te bieden voor telewerken voor mensen met een koele woning, en voor het terrein, door bij renovaties te zorgen voor gebouwen die niet oververhit raken.
- Beheer van regenwater van gebouwen: dit moet ervoor zorgen dat regenwater voor alle gebouwen van Leefmilieu Brussel over-gebufferd wordt¹⁶, wat het risico op overstromingen helpt te verminderen en zorgt voor opslag van regenwater voor eigen gebruik, wat de druk op de vraag naar leidingwater helpt te verminderen.
- De parken zijn de belangrijkste koelte-eilanden van Brussel, ze koelen de omliggende minerale zones af en dienen als toevluchtsoord voor de Brusselaars bij warm weer.
- Het beheer van hevige regenval is een grote uitdaging voor de parken in Brussel. Sommige parken dragen momenteel bij aan afvloeiing (bv. Duden met afvloeiing en dolomietstromen¹⁷), terwijl parken de afvloeiing naar de stad zouden moeten minimaliseren, zoals park Craetbos, dat zorgt voor de infiltratie van al het water dat op het park valt sinds het werd heringericht.

¹⁶ Over buffering betekent dat de dimensionering van tijdelijke waterretentie-/opslagsystemen (bufferbekkens die vollopen tijdens hevige regenval en vervolgens gecontroleerd afvloeien om verzadiging van de riolering tijdens piekbuien te voorkomen) groter moet zijn dan de gewestelijke vereisten.

¹⁷ Natuurlijk materiaal gebruikt voor bepaalde paden in parken

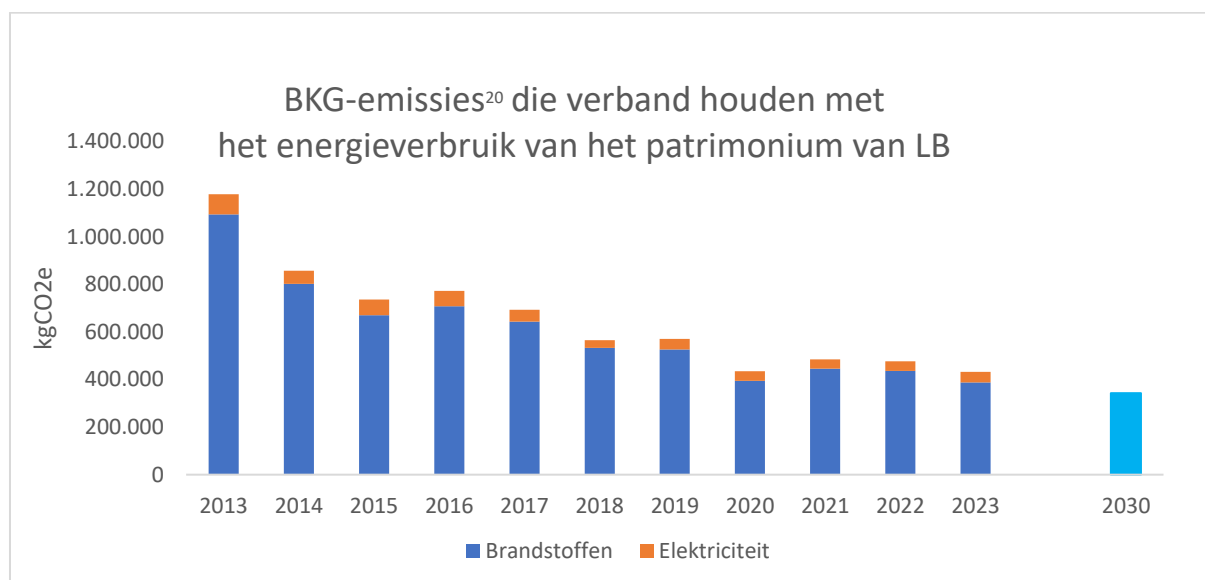
- Parken spelen een belangrijke biologische rol en hun gedeeltelijke bescherming zorgt voor kwaliteitshabitats voor biodiversiteit. Deze bescherming moet blijven bestaan en kan worden gerealiseerd met behoud van een maximaal aantal functies voor gebruikers. De keuze van de soorten die geplant worden tijdens de herinrichtingen moet aangepast zijn aan het toekomstige klimaat van Brussel.

Milieudoelstellingen (Doel: 2030, referentiejaar 2019)

- ⇒ De **directe emissies** van gebouwen met 50% verminderen
 - Het energieverbruik in PLAGE-gebouwen met 43% verminderen¹⁸
 - Het verbruik in het T&T-gebouw met 3% verlagen
- ⇒ De **productie van hernieuwbare energie** verhogen met 50% **op alle sites**
- ⇒ Het **waterverbruik** van het vastgoedpark/de sites met 50% verlagen
 - Het waterverbruik van het T&T-gebouw met 30% verlagen
- ⇒ De **architectuurprojecten met milieuoverwegingen** tot 80% brengen
 - 30% van de projecten heeft gegevens over **grijze energieprestaties** (via TOTEM¹⁹)

Kerncijfers

De directe emissies van de gebouwen van het vastgoedpark van LB met 40 % verlagen

De BKG-emissies²⁰ die verband houden met het energieverbruik van het patrimonium van LB zijn tussen 2013 en 2022 aanzienlijk gedaald (-70%). Met het PLAGE-project²¹ worden acties geïdentificeerd om het verbruik van 350 MWh van de hoofdgebouwen van LB verder te verlagen. Ze zullen helpen om de uitstoot van deze gebouwen te verminderen.

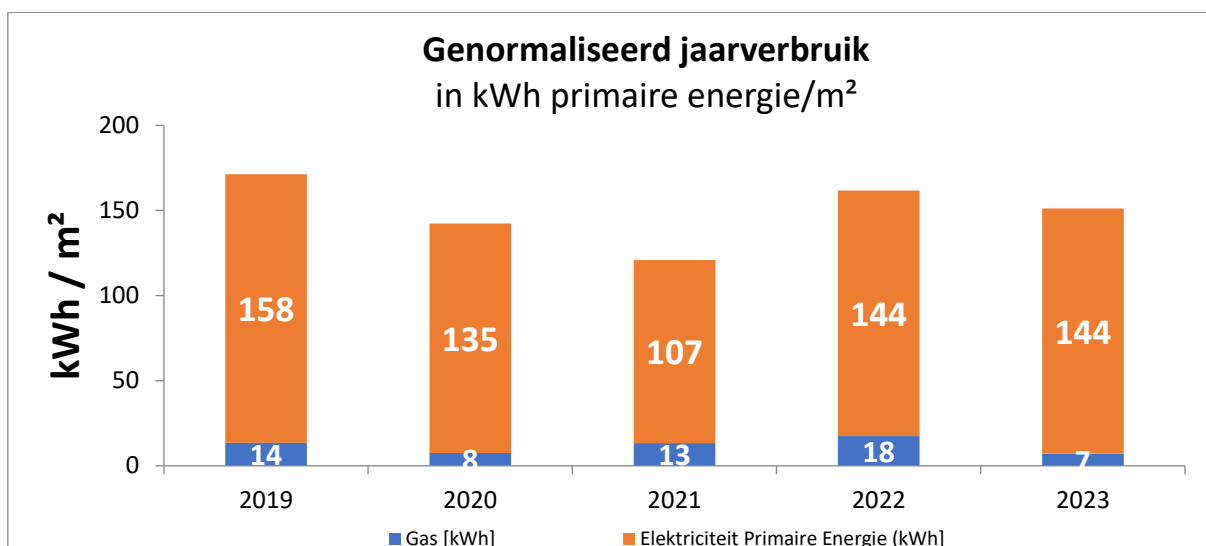
¹⁸ LB neemt op vrijwillige basis deel aan het gewestelijke PLAGE, omdat het niet voldoet aan de drempel van 50.000 m² aan gebouwen die een PLAGE vereisen.

¹⁹ TOTEM: zie <https://www.totem-building.be/>

²⁰ BKG: broeikasgas, in deze verklaring alleen van antropogene oorsprong

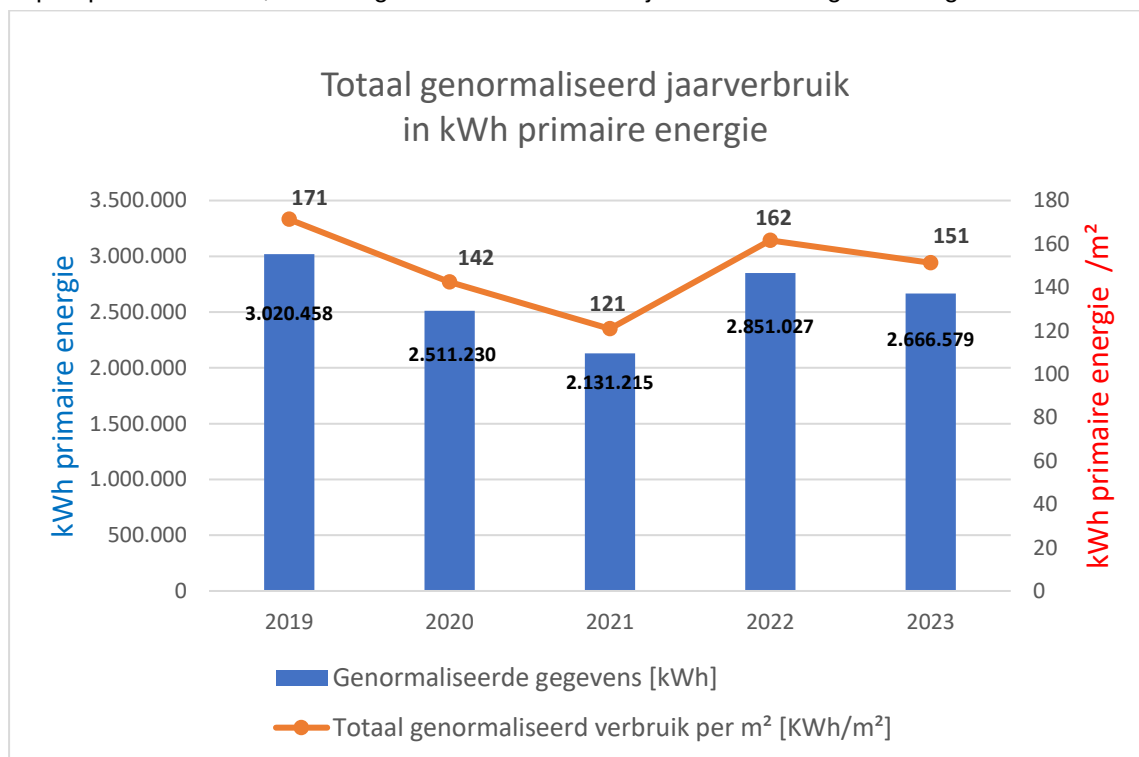
²¹ PLAGE: [hyperlink](#)

Het verbruik in het T&T-gebouw met 3% verlagen

22 23

Substantiële wijzigingen aan de bediening van de warmtepomp en de ketel, om het gebruik van de warmtepomp te stimuleren, hebben geleid tot een aanzienlijke vermindering van het gasverbruik.

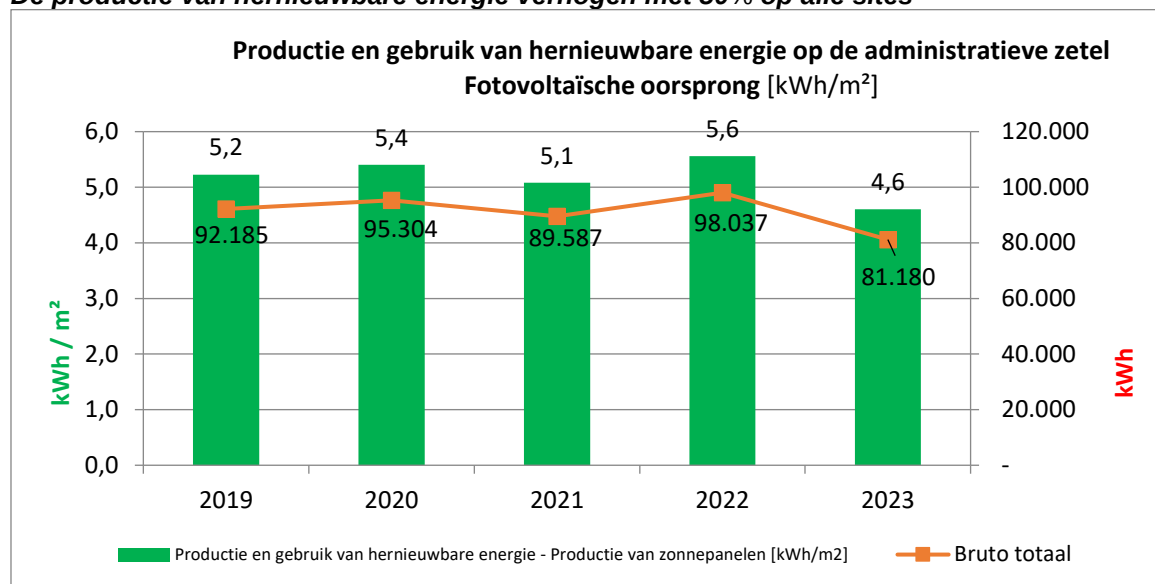

²² Normalisatie van het energieverbruik om rekening te houden met de weersschommelingen: [hyperlink hier](#)

²³ De omrekeningsfactor van de door de elektriciteitsleverancier verstrekte gegevens, toegepast om rekening te houden met de reële primaire energie die vereist is voor één kWh elektriciteit die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt verbruikt, bedraagt 2,5 (bron: [hyperlink hier](#)).

²⁶ en ²⁷: onbestaande voetnoten

De productie van hernieuwbare energie verhogen met 50% op alle sites

24

De elektriciteitsproductie door de fotovoltaïsche installatie werd in 2023 aanzienlijk beïnvloed door een panne van de installatie gedurende enkele weken in juni en door de zonneschijnduur die gedurende 8 maanden lager was dan normaal. Voortaan worden de gegevens van de omvormers ('SMA') gerapporteerd, bevestigd door de gegevens van de BRUGEL-meter. Alle geproduceerde hernieuwbare energie wordt tijdens de week verbruikt.

Het waterverbruik van al onze sites met 50% verminderen

25

Het leidingwaterverbruik in de parken die door Leefmilieu Brussel worden beheerd, is grotendeels toe te schrijven aan het besproeien van de aanplantingen, wat in bepaalde periodes van het jaar

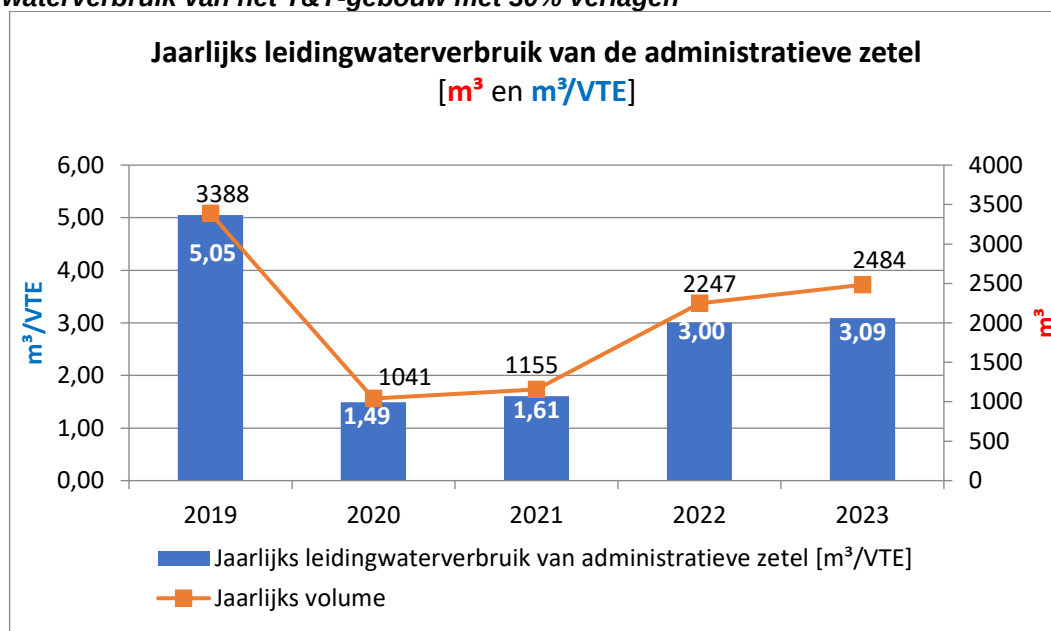
²⁴ Referentiedocument betreffende beste milieubeheerpraktijken, specifieke milieuprestatie-indicatoren en benchmarks voor topprestaties voor de overheidssector ([hyperlink](#))

²⁹: onbestaande voetnoot

²⁵ Geschat verbruik gebaseerd op omrekening van monetaire ratio (prijs per m³/jaar)

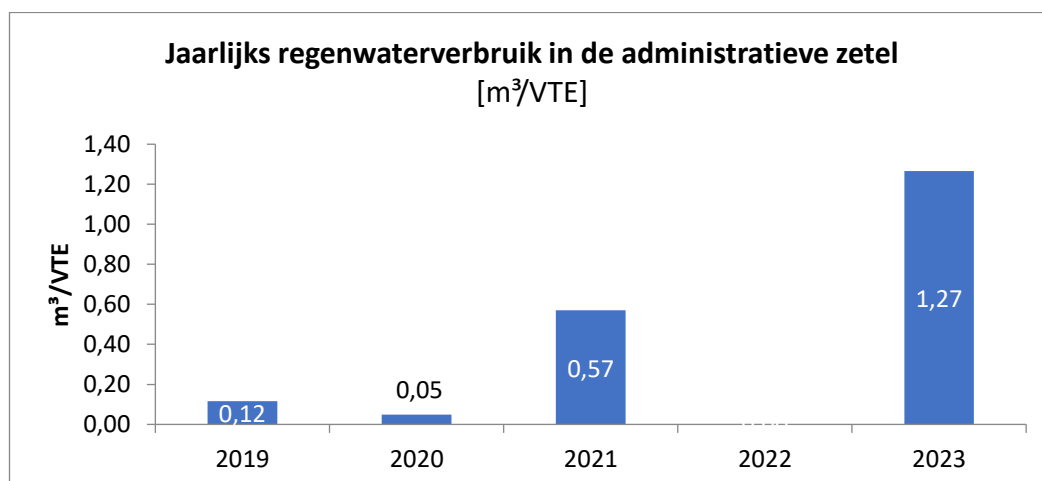
noodzakelijk is. Een optimalisering van het beheer van deze praktijk, in combinatie met de keuze voor meer aangepaste soorten, heeft al tot goede besparingen geleid.

Het waterverbruik van het T&T-gebouw met 30% verlagen

26

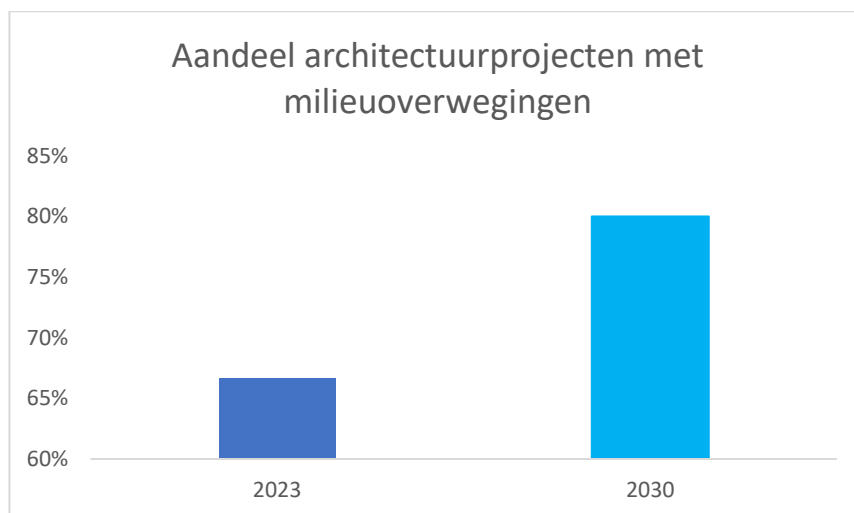
De stijging in 2023, net als in 2022, is te wijten aan het feit dat de grijswater- en regenwaterzuiveringsinstallatie helemaal niet werkte van januari tot juli, en slechts gedeeltelijk in oktober en december. Wanneer de installatie normaal werkt, daalt het maandelijkse verbruik van leidingwater met 75%!

Het verbruik van regenwater in 2023 wordt verkregen tijdens slechts 3 tot 4 maanden normale werking van de zuiveringsinstallatie, tussen eind juli en december. Het potentieel voor verbetering van deze indicator is dus nog steeds zeer reëel.

²⁶ Referentiedocument betreffende beste milieubeheerpraktijken, specifieke milieuprestatie-indicatoren en benchmarks voor topprestaties voor de overheidssector ([hyperlien](#))

De architectuurprojecten met milieuoverwegingen tot 80% brengen

In 2023 bleek uit een eerste inventarisatie van architectuurprojecten met milieuoverwegingen dat 67% van de projecten ten minste één van de volgende criteria bevatte:

- Maatregelen om het energieverbruik te verminderen (zonnepanelen, biomassa, elektriciteit, enz.)
- Regenwatertank / waterzuivering / groendak
- Duurzame materialen (hergebruik, omkeerbaarheid)
- Regelgeving waaraan moet worden voldaan (passief, ingedeeld gebouw, Natura2000, normen, enz.)

Deze inventaris zal elk jaar worden bijgewerkt om de ontwikkeling te volgen die is geboekt bij het opnemen van duurzame criteria in architectuurprojecten.

Verwezenlijkingen van 2023

PLAGE-gebouwen

- Er werden 12 gebouwen ingeschreven in het 'vrijwillige' PLAGE-project
- 12 gebouwen hebben een energieprestatiecertificaat gekregen
- 9 gebouwen werden onderworpen aan een energieaudit

T&T-gebouw (energie- en waterverbruik)

- Het project om het NrclickScan-platform van Sibelga op te zetten, begon met een inventarisatie van gas-, water- en elektriciteitsmeters. Er is een boomstructuur opgezet om ervoor te zorgen dat het platform optimaal kan worden gebruikt.
- Er is gewerkt aan de drainage van infiltratiewater in de inspectiekamers van de geothermische putten. Dit werk is erg belangrijk. Het moet voorkomen dat elektronische apparatuur aan de bovenkant van de put onder water komt te staan na hevige regenval.
- De analyse van de oorsprong van de anomalieën in de regeling tussen de warmtepomp en de ketels is nog aan de gang, maar ditmaal met de hulp van een extern studiebureau.
- Een studie heeft geleid tot de ontwikkeling van een potentieel zeer voordelige oplossing in termen van elektriciteitsverbruik voor de TL-buisverlichting van het gebouw. De bestaande buizen zullen geleidelijk moeten worden vervangen, aangezien de TL-5 en TL-8 technologieën sinds 25 augustus 2023 niet meer beschikbaar zijn op de Europese markt²⁷.

²⁷ Europese Verordening SLR 2019/2015/EU, met betrekking tot de RoHS-richtlijn

Er bestaat een alternatief in led-technologie dat aanzienlijke besparingen mogelijk maakt (ongeveer 60% per buis).

- Het herstel van de waterzuiveringsinstallatie, dat sinds medio 2023 aan de gang is, moet zorgen voor een aanzienlijke vermindering van het leidingwaterverbruik, op voorwaarde dat de goede werking van de installatie in de loop der tijd wordt bevestigd en het onderhoud met de huidige dienstverlener wordt geoptimaliseerd.
- Bewustwording van energiebesparing onder het administratief en terreinpersoneel door deel te nemen aan de Week van de Energie²⁸.

Waterbeheer op de externe sites

- De 12 sites met het hoogste verbruik van leidingwater, die meer dan 50% van het totale verbruik van LB vertegenwoordigen, zijn geïdentificeerd, zodat prioriteit kan worden gegeven aan het verminderen van het verbruik op deze sites, terwijl de meer dan 100 andere verbruikspunten worden gevolgd.
- Een werkgroep (WG) bestaande uit vertegenwoordigers van de 3 betrokken afdelingen (Patrimonium, Groene ruimten en Vergunningen), genaamd WGRW (RW voor regenwater), komt 5 of 6 keer per jaar samen om de inspanningen te coördineren om de doelstelling te bereiken en de indicatoren te meten.

Architectuur

- WESTPARK Paviljoen: Het tijdelijke paviljoen is het resultaat van een innovatieve opdracht die de principes van duurzaamheid, circulariteit en hergebruik combineert. Het projectteam werd aangevuld met een expert op het gebied van circulariteit. Het gebouw wordt volledig uitgevoerd met behulp van mechanische verbindingen (schroeven, bouten, ankers, in elkaar grijpende verbindingen) in plaats van permanente assemblages (lijmen, chemische verbindingen, metselwerk, lassen) op een regelmatig, modulair rooster. Het gebouw kan dus volledig uit elkaar worden gehaald en in een andere vorm weer in elkaar worden gezet. De meeste materialen van het gebouw komen uit hergebruikcircuits.

- Technische boswachtersite Brigade 2: Bouw van nieuwe gebouwen voor boswachters, herstructurering van de site en de verkeersroutes. Ambitieuw project op het gebied van duurzame ontwikkeling, met een effectenstudie op de Natura 2000-site, een akoestisch onderzoek volgens de BREAM-normen, een TOTEM-analyse, respect voor de biodiversiteit van de site, een houtgestookte ketel die gebruikmaakt van de hulpbronnen van de site,

²⁸ Referentiedocument betreffende beste milieubeheerpraktijken, specifieke milieuprestatie-indicatoren en benchmarks voor topprestaties voor de overheidssector ([hyperlien](#))

duurzame materialen, hergebruikte materialen, waterzuivering en behandeling van afvalwater.

- Voormalige smidse in het Dudenpark: Isolatie van 63 m² aan daken van houtvezel

Uitdagingen voor 2024

PLAGE

- Implementatie van het PLAGE-programma²⁹

T&T-gebouw (energie- en waterverbruik)

- Betere regulering en monitoring van geothermische energie
- Minder koeling nodig tijdens periodes van grote hitte
- Beter onderhoud van de waterzuiveringsinstallatie en recycling van grijs water

Waterbeheer op de externe sites

- Vaststelling van een doelstelling om de indicatoren te verbeteren:
 - m³ opgevangen en gebruikt regenwater
 - doorlaatbaar gemaakte oppervlakte met infiltratie op het perceel
- Installatie van een doorstroommeter op oude en nieuwe reservoirs met een pomp

Architectuur

- Benoeming van een programmabeheerder voor het erfgoedprogramma van de Koolstofarme Strategie en Aanpassing aan de Klimaatverandering
- Sloop van het Parmentierpaviljoen in Sint-Pieters-Woluwe met als doel het verminderen van bouwafval
- Ketelhoeve - Pedepark in Anderlecht: einde van de werken gepland voor 07/2024 - talrijke milieuclausules (renovatie/transformatie, technieken voor terugwinning van regenwater, biomassa, ecologische materialen, fotovoltaïsche panelen, enz.)
- Vlaggenschip- en voorbeeldige renovatieprojecten³⁰: Ketelhoeve in Anderlecht, Vanaudenhovepaviljoen in Koekelberg, technische boswachtersite Brigade 2 in Oudergem
- Opstellen van een bestek met milieuoverwegingen voor de herstructurering van de technische site van Woluwe in Oudergem

²⁹ Referentiedocument betreffende beste milieubeheerpraktijken, sectorale milieuprestatie-indicatoren en benchmarks voor topprestaties voor de overheidssector ([hyperlink](#))

³⁰ Referentiedocument betreffende beste milieubeheerpraktijken, sectorale milieuprestatie-indicatoren en benchmarks voor topprestaties voor de overheidssector ([hyperlink](#))

6.1.3 De modal shift naar koolstofarme oplossingen veralgemenen

Context

Leefmilieu Brussel beschikt over een voertuigenpark, dat regelmatig wordt vernieuwd om hun kwaliteit en veiligheid te garanderen. Aangezien het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een lage emissiezone - *Low Emission Zone* (LEZ) is, kadert deze vernieuwing ook in het streven naar een aanzienlijk lagere ecoscore van de vloot.

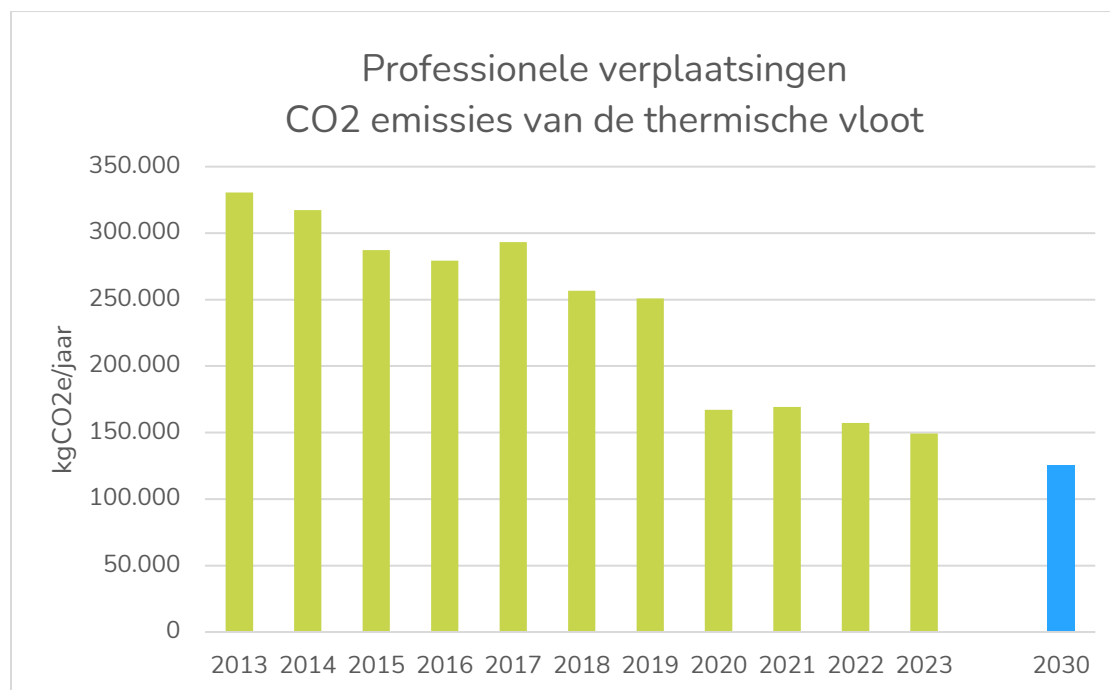
Door zich te concentreren op een modale shift, via de toepassing van het STOP-principe, wil Leefmilieu Brussel de koolstofuitstoot van het woon-werkverkeer en professionele verplaatsingen verminderen. Leefmilieu Brussel zet zich al meer dan 25 jaar in voor de promotie van het fietsgebruik (fietsvergoeding, uitgebreide fietsenstalling, sensibiliseringsacties, beschikbare fietsen, reparatiediensten enz.). Elk personeelslid krijgt een gratis abonnement op het openbaar vervoer, in functie van de woonplaats.

De milieudoelstellingen (doel 2030, referentiejaar 2019)

- ⇒ De koolstofuitstoot van **brandstoffen** van de thermische vloot van LB met 50% verminderen
- ⇒ Het aantal door het voertuigenpark van LB **afgelegde kilometers** verminderen met 20%
- ⇒ De koolstofuitstoot door **woon-werkverkeer** verminderen met 75%
- ⇒ De koolstofuitstoot van **zakelijke vliegvluchten** verminderen met 90%
- ⇒ Het **gewicht van het voertuigenpark** (fietsen en auto's) verminderen met 15%

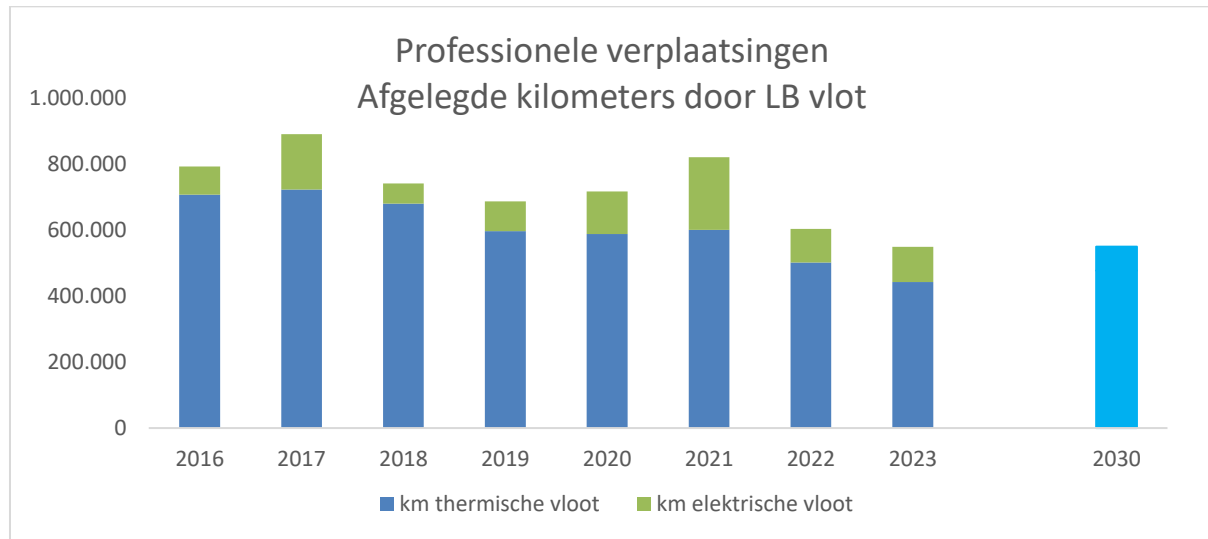
Kerncijfers

De koolstofemissies van brandstoffen van de thermische vloot van LB verminderen met 50%

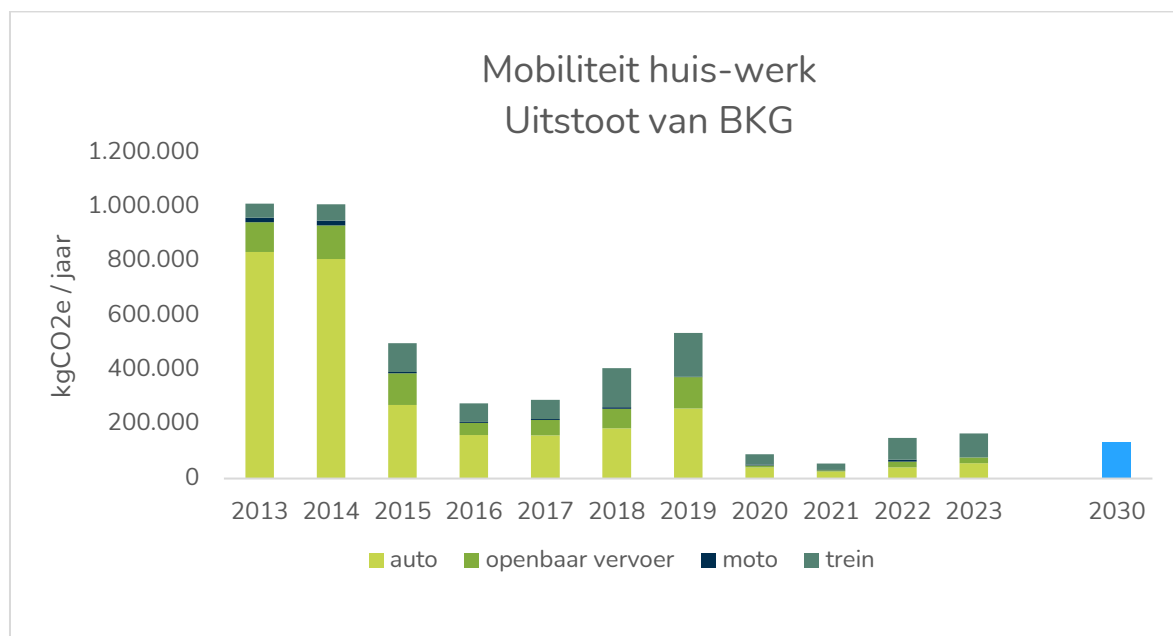
Wat betreft professionele verplaatsingen, voornamelijk door medewerkers op het terrein, is het interessant om op te merken dat de uitstoot sinds 2013 geleidelijk aan is gedaald, deels door een vermindering van het aantal afgelegde kilometers en deels (sinds 2019) door de elektrificatie van het voertuigenpark en de gewoonten (met name covid en post-covid, fietsen).

Het aantal door het voertuigenpark van LB afgelegde kilometers verminderen met 20%

Het aantal afgelegde kilometers daalt elk jaar. Bovendien neemt het aandeel van de elektrische vloot in het aantal afgelegde kilometers toe.

De koolstofuitstoot door woon-werkverkeer verminderen met 75%

31

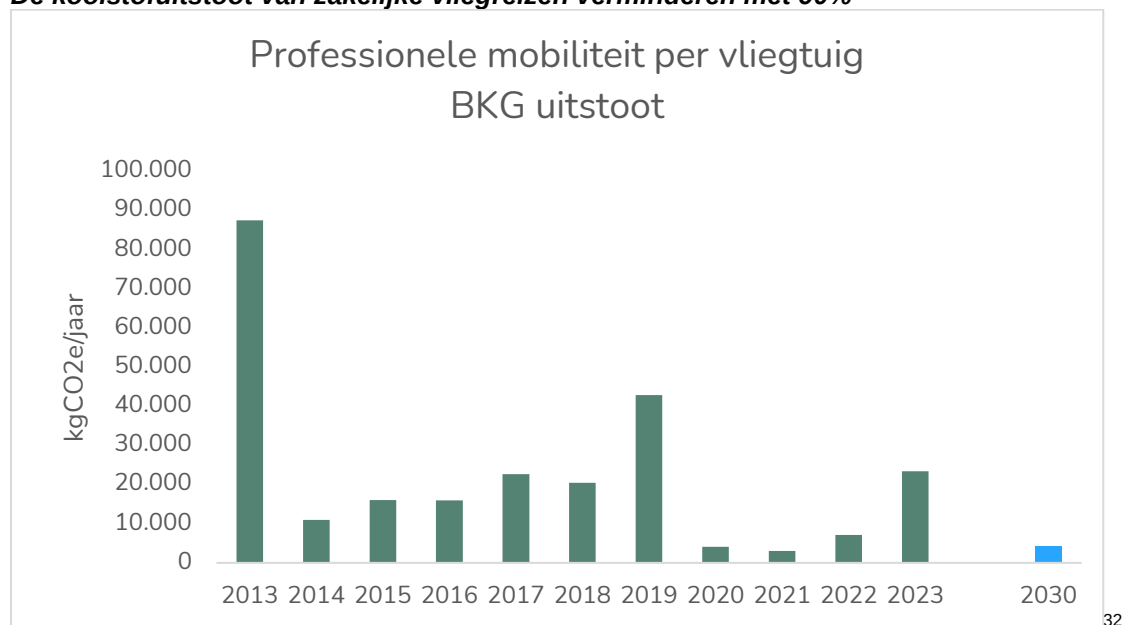
De verhuizing van het hoofdkantoor van Leefmilieu Brussel in 2014 van Gulledele naar Thurn & Taxis heeft de autogerelateerde uitstoot van woon-werkverkeer aanzienlijk verminderd. De toename van het aantal werknemers verklaart gedeeltelijk de stijging van de uitstoot tussen 2016 en 2019.

In 2020 en 2021 heeft covid de gewoonten aanzienlijk veranderd, met name door telewerk, maar ook door een vermindering van het aantal verplaatsingen met het openbaar vervoer. Sinds 2022 is de post-covidsituatie gestabiliseerd, met telewerk dat de uitstoot van het woon-werkverkeer met de auto

³¹ Referentiedocument betreffende beste milieubeheerpraktijken, sectorale milieuprestatie-indicatoren en benchmarks voor topprestaties voor de overheidssector ([hyperlink](#))

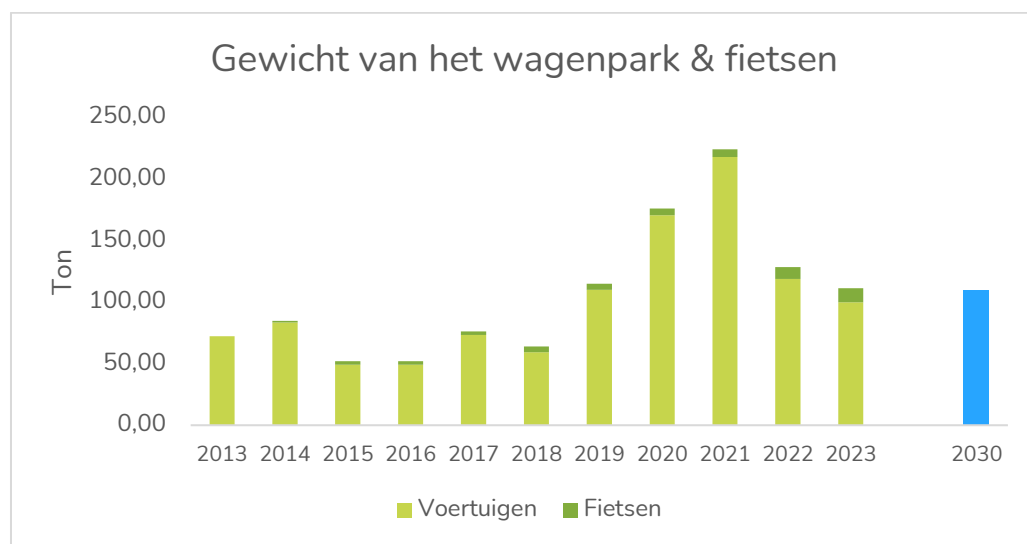
aanzienlijk heeft verminderd. Sinds 2023 zijn de emissies van auto- en treinreizen licht gestegen ten opzichte van 2022.

De koolstofuitstoot van zakelijke vliegreizen verminderen met 90%

Het aantal vliegreizen is sterk gedaald ten opzichte van 2019, als gevolg van covid. De gezondheidscrisis heeft het mogelijk gemaakt om de noodzaak om systematisch te reizen om internationale evenementen bij te wonen in vraag te stellen en om nieuwe manieren te ontwikkelen om deze te organiseren. Toch trekt het vliegverkeer langzaam weer aan nu de internationale bijeenkomsten geleidelijk aan weer op gang komen. In 2023 werd bijvoorbeeld de COP 28 in Dubai gehouden, wat een grote invloed had op de uitstoot van dat jaar.

Het gewicht van het voertuigenpark (fietsen en auto's) verminderen met 15%

³² Referentiedocument betreffende beste milieubeheerpraktijken, specifieke milieuprestatie-indicatoren en benchmarks voor topprestaties voor de overheidssector ([hyperlien](#))

Het voertuigenpark is tussen 2018 en 2021 toegenomen, deels door het beheer van nieuwe parken en de bijbehorende voertuigen, en deels door de aankoop van nieuwe elektrische voertuigen. Elektrische bedrijfsvoertuigen hebben vaak een kleinere capaciteit (bv. vervoerbaar laadvermogen) en de vervanging van een voertuig met verbrandingsmotor kan daarom de aankoop van twee elektrische voertuigen vereisen, of een verandering in werkgewoonten (meer ritten, enz.). Het afschrijven en buiten gebruik stellen van oude voertuigen helpt om het gewicht van het voertuigenpark te verminderen.

Verwezenlijkingen van 2023

- Organisatie van de week van de Mobiliteit (ontbijt, bakfietsolympiade, vertoning van de documentaire *'Together we cycle'*)³³
- Telematicasoftware voor alle voertuigen, om het reële gebruik van het voertuigenpark te kunnen objectiveren; geïnstalleerd en volledig operationeel
- Aankoop van vijf nieuwe voertuigen: drie bestelwagens op diesel en twee 100% elektrische bestelwagens van het merk Addax
- Buitengebruikstelling van 5 oude voertuigen
- Verbetering van het onderhoud van privé- en bedrijfsfietsen via Office 365.
- Aanschaf van nieuwe fietsen: 10 ISY-bikes en 40 Ahooga, beter afgestemd op de professionele behoeften van met name parkwachters, 5 elektrische mountainbikes, 49 elektrische stadsfietsen

Uitdagingen voor 2024

- Verlaging van het aantal parkeerdagen van 20 naar 10 per persoon per jaar
- Vermindering van het aantal vliegreizen³⁴
- Verlenging van de levensduur van voertuigen (vooral elektrisch).
- Toename van het aandeel elektrische bedrijfsvoertuigen (vrachtwagens en bestelwagens)
- Aankoop van fietsen voor professionele en privéverplaatsingen
- Reparatie van fietsen
- Installeren van fietsparkeerplaatsen en opladen van fietsaccu's op alle sites van LB
- Ondersteuning van veranderingen in mobiliteitsgewoonten
- Administratieve processen automatiseren en het beheer van ons voertuigenpark verbeteren dankzij het gebruik van Office 365

³³ Referentiedocument betreffende beste milieubeheerpraktijken, sectorale milieuprestatie-indicatoren en benchmarks voor topprestaties voor de overheidssector ([hyperlink](#))

³⁴ Referentiedocument betreffende beste milieubeheerpraktijken, specifieke milieuprestatie-indicatoren en benchmarks voor topprestaties voor de overheidssector ([hyperlink](#))

6.1.4 De duurzaamheid van aankopen versterken

Context

In België worden elk jaar 20.000 overheidsopdrachten uitgeschreven, voor een totaalbedrag van 40 tot 50 miljard euro, wat meer dan 15% van het bbp vertegenwoordigt. Leefmilieu Brussel is zich bewust van haar voorbeeldfunctie en integreert ecologische, circulaire, sociale en ethische criteria in haar opdrachten. Deze criteria, die in elke fase van de gunning van de overheidsopdracht worden toegepast, hebben tot doel bij de gunning van een opdracht meer rekening te houden met het milieu en de arbeidsomstandigheden. Andere opdrachten worden door de aard van de aankoop als duurzaam beschouwd, met name fietsen.

Als onderdeel van de Koolstofarme Strategie van Leefmilieu Brussel en de Aanpassing aan de Klimaatverandering is het thema aankopen een belangrijke post van scope 3 (indirecte emissies). Daarom zal de facilitator voor duurzame Overheidsopdrachten gedurende 2024 een specifieke ondersteuning bieden bij de ontwikkeling van een strategie voor duurzame overheidsopdrachten die de koolstofemissies die gepaard gaan met de aankopen geleidelijk aan zal verminderen.

Voor de aankopen wordt de volgende logica gevolgd in termen van ambitie en impact van de acties: eerst en vooral moet Leefmilieu Brussel haar capaciteit ontwikkelen om opdrachten te gunnen aan haar leveranciers op basis van de duurzame diensten die ze kunnen aanbieden. Om dit te bereiken moeten de economische spelers zelf betrouwbare informatie kunnen verstrekken over de duurzaamheid van hun diensten.

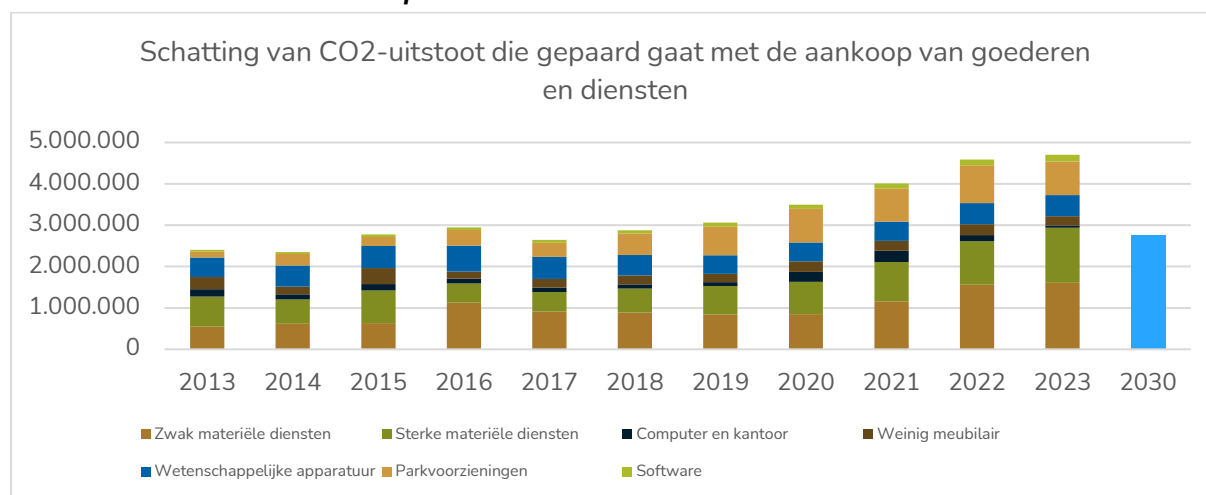
³⁵ Ten tweede zal het dan mogelijk zijn om te werken met leveranciers die zelf inspanningen leveren om zich aan te passen aan de Europese ambities om broeikasgassen tegen 2050 met 90% te verminderen. Gezien de huidige staat van de markt is het onredelijk om te verwachten dat er vóór 2040 aanzienlijke reducties worden bereikt, en daarna hangt de ambitie sterk af van het vermogen van marktspelers om tegen 2050 koolstofarme goederen en diensten aan te bieden.

Milieudoelstellingen (doel 2030, referentiejaar 2019)

- ⇒ De koolstofuitstoot door aankopen met 10% verminderen
- ⇒ Bereiken dat 100% van de beoogde overheidsopdrachten duurzame clausules bevat (1 ster)
- ⇒ Handhaven van het Good Food-label van de concessies van Leefmilieu Brussel

Kerncijfers³⁶

De koolstofuitstoot door aankopen met 10% verminderen

³⁵ BKG: broeikasgas, in deze verklaring alleen van antropogene oorsprong

³⁶ Zoals gevraagd in bijlage IV van de EMAS-verordening, werd het niet relevant geacht om cijfers te verstrekken over de tonnage van materialen die worden gebruikt in het kader van de activiteit van Leefmilieu Brussel, aangezien dit niet erg representatief is voor de impact van de activiteit in administratieve termen. Daarom is besloten om de koolstofemissie-indicatoren voor alle aankopen te presenteren.

Een belangrijke uitdaging is het verfijnen van de kennis die de aankopen door Leefmilieu Brussel koppelt aan een meer accurate waarde van het bijbehorende koolstofgewicht. Een duurzaam aankoopbeleid en de keuze voor voorbeeldige leveranciers en dienstverleners kan soms leiden tot extra kosten, maar voor een koolstofimpact die verondersteld wordt lager te zijn dan voor een gemiddeld product. Het verkrijgen van nauwkeurige informatie over de koolstofvoetafdruk van goederen en diensten van leveranciers zou het daarom mogelijk maken om emissies te objectiveren en te verminderen door de voorkeur te geven aan leveranciers met een lagere impact.

De uitgaven van Leefmilieu Brussel voor goederen en diensten zijn bijna verdubbeld tussen 2013 en 2023. Vooral de aankoop van diensten die als weinig materieel worden beschouwd (onderzoek, telecom, verzekeringen, enz.) is sterk gestegen.

Aangezien er geen gegevens beschikbaar zijn over de exacte uitstoot van aangekochte goederen en diensten, is een benadering op basis van gemiddelde emissiefactoren toegepast op de uitgavenbedragen, volgens 4 hoofdcategorieën: diensten met een laag materiaalverbruik, diensten met een hoog materiaalverbruik (kleding, drukwerk, planten, enz.), kleine kantoorbenodigdheden en uitgaven voor IT en kantoorautomatisering.

De hier opgenomen aankopen omvatten geen IT-apparatuur of voertuigen (machines en meubilair), die zijn opgenomen in de specifieke categorieën van de koolstofvoetafdruk. Aankopen van wetenschappelijke apparatuur, software en uitgaven voor de inrichting van parken worden hier opgenomen, hoewel ze als vaste activa worden beschouwd omdat ze over meerdere jaren worden afgeschreven.

Bereiken dat 100% van de beoogde overheidsopdrachten duurzame clausules bevat (1 ster)

De gegevens zullen in 2024 beschikbaar zijn.

Handhaven van het Good Food-label van de concessies van Leefmilieu Brussel

- 6 zomerbars behalen 1 koksmuts van het [Good Food-label](#)³⁷
- RestoBEL behaalt 2 koksmutsen van het Good Food-label (1 koksmuts tot in 2020) bij de audit van november 2023
 - Benadrukken van seizoensgroenten
 - Aanbod van vers seizoensfruit
 - Voorstel van een volledig vegetarisch alternatief
 - Meting van de voedselverspilling
 - Gebruik van minstens 5 biologische producten

Verwezenlijkingen van 2023

Mobiliteit

- ⇒ Leasing van elektrische voertuigen en voertuigen met verbrandingsmotor via een aankoopcentrale
- ⇒ Fietsen (elektrische mountainbikes, stadsfietsen, vouwfietsen, enz.)
- ⇒ Elektrische bedrijfsvoertuigen
- ⇒ Voertuigdecoratie/stickers/platen
- ⇒ Pakjesverdeling per fiets
- ⇒ Elektrische bestelwagens

Diversen

- ⇒ Ecologische onderhoudsproducten
- ⇒ Tuinbouwmachines: thermisch en elektrisch
- ⇒ Persoonlijke beschermingsmiddelen en wasserijdienst voor kleding

³⁷ Referentiedocument betreffende beste milieubeheerpraktijken, sectorale milieuprestatie-indicatoren en benchmarks voor topprestaties voor de overheidssector ([hyperlink](#))

- ⇒ Duurzame kantoorbenodigdheden via aankoopcentrale ³⁸
- ⇒ Promotionele artikelen
- ⇒ Magneetplaatjes
- ⇒ Levering van vuilniszakken en papieren zakken om hondenpoep te rapen in de stad
- ⇒ Reparatie elektro

Voeding

- Duurzame en volledig vegetarische huiscaterers
- Koffieverdelers of duurzame waterfonteintjes
- Koffie, water voor op het terrein, snacks: het gebruik verbieden van materiaal voor eenmalig gebruik
- Cateringconcessie voor externe evenementen en RestoBEL: verplichting om leidingwater te serveren en verbod op het gebruik van wegwerpmateriaal, inclusief dranken zonder statiegeld
- Concessie voor de zomerbars: een stimulans om het aantal koksmutsen van de concessiehouder te verhogen via een korting op de bijdrage

Uitdagingen voor 2024

Gebruikers bewust maken van de behoeftenanalyse:

- Terugname van kleding/uniformen voor herverdeling na het wassen
- Bewustmaking van voertuigdelen op het terrein
- Bewustmaking van overconsumptie door kritisch te blijven ten opzichte van nieuwe eisen

Opleiden van beheerders van overheidsopdrachten van de afdeling Algemene Aankopen in duurzame overheidsopdrachten en milieuwetgeving.

Circulaire en lokale markten promoten in de afdeling Algemene Aankopen: reparaties en tweedehands goederen, lokale producten, enz.³⁹

- Productie van uniformen en accessoires voor de parkwachters
- *Upcycling* van werkkleding en PBM⁴⁰
- Levering van pakjes met de fiets in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest'
- Baskets
- *Retrofit*-project⁴¹
- Relance van voertuiglogo's en magneetplaatjes
- Gerecycleerd meubilair voor RestoBEL
- Opdracht voor de reparatie van huishoudtoestellen

De opdrachten en concessies voor voeding van het Good Food-programma versterken

- Duurzame snacks voor evenementen in door LB beheerde groene ruimten
- De voedselverspilling van RestoBEL verminderen⁴²
- De correcte toepassing van de Good Food-criteria in de concessies van Leefmilieu Brussel handhaven, versterken en controleren

Implementatie van een interne strategie voor duurzame publieke aankopen met de steun van de helpdesk *Greenpublicprocurement*

³⁸ Referentiedocument betreffende beste milieubeheerpraktijken, specifieke milieuprestatie-indicatoren en benchmarks voor topprestaties voor de overheidssector ([hyperlink](#))

³⁹ Referentiedocument betreffende beste milieubeheerpraktijken, sectorale milieuprestatie-indicatoren en benchmarks voor topprestaties voor de overheidssector ([hyperlink](#))

⁴⁰ PBM: persoonlijke beschermingsmiddelen

⁴¹ *Retrofit*-project: Het EFRO-project '**Living Labs Brussels Retrofit**' wil de renovatie van woningen in Brussel aanmoedigen door speciale ruimtes voor experiment en innovatie te creëren ([hyperlink](#)).

⁴² Referentiedocument betreffende beste milieubeheerpraktijken, specifieke milieuprestatie-indicatoren en benchmarks voor topprestaties voor de overheidssector ([hyperlink](#))

6.1.5 IT-middelen optimaliseren en gebruikersbehoeften in vraag stellen

Context

Wereldwijd vertegenwoordigt de digitale sector al 3,8% van de broeikasgasemissies (met een jaarlijkse groei van 6%) en 4,2% van het primaire energieverbruik. Om het hoofd te bieden aan deze exponentiële groei van het milieueffect van de digitalisering streeft Leefmilieu Brussel digitale soberheid na. Dit streven naar een voorbeeldwerking werd eind 2020 geformaliseerd door de aanstelling van verantwoordelijken voor Digitale Soberheid binnen de dienst Digitale Transformatie (voor een huidig totaal van 1 VTE) en is in eerste instantie gebaseerd op de sensibilisering van het personeel voor de verschillende effecten tijdens de hele levenscyclus van de digitale infrastructuur en voor de goede praktijken die moeten worden toegepast.

In twee jaar tijd is dit een integraal onderdeel geworden van de interne Koolstofarme Strategie en de Aanpassing aan de Klimaatverandering, en van de activiteiten van de Onderafdeling ICT. Hoewel meetinstrumenten nog ontbreken en de impact op het milieu moeilijk te kwantificeren is, is er een sterk verlangen naar voortdurende verbetering, wat leidt tot beslissingen op basis van het gezond verstand die de impact van onze digitale diensten verminderen of matigen. Daartoe is een sterke samenwerking opgezet met onze IT-partner Paradigm⁴³, via het gewestelijke initiatief Verantwoord Digitaal Gebruik, en met het Belgisch Instituut voor Sustainable IT⁴⁴, dat een aantal tools biedt voor meting, monitoring, goede praktijken, enzovoort (bv. WeNR, Sustainable IT-label, enz.).

De kennis en referenties over de milieueffecten van digitale technologie zijn in volle ontwikkeling en het verantwoordelijke team wil de impact van LB beter kunnen kwantificeren. Als gevolg daarvan zullen onze doelstellingen en berekeningsmethoden evolueren tussen nu en 2030-2050.

Milieudoelstellingen (Doel 2030, referentiejaar 2021)

- ⇒ De koolstofuitstoot van IT-activa verminderen met 60%
- ⇒ Het aantal IT-toestellen per persoon verminderen met 30%
- ⇒ De gemiddelde leeftijd van het park (computers, schermen, printers, tv's, mobiele telefoons/smartphones) met 25% verhogen

⁴⁸: onbestaande voetnoot

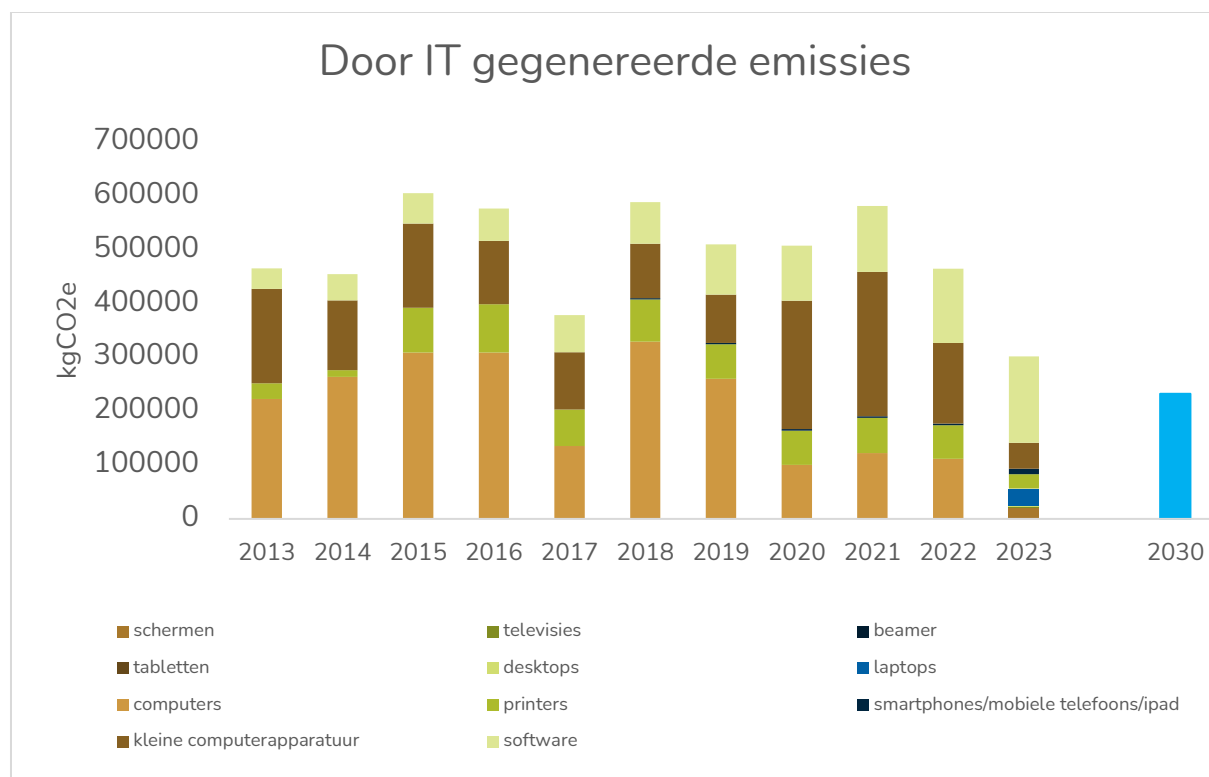
⁴³ Bronnen: [hyperlink 1](#) en [hyperlink 2](#)

Paradigm Brussels: het voormalige Centrum voor Informatica voor het Brusselse Gewest of CIBG

⁴⁴ ISIT-België: Institute for Sustainable IT – Belgium: [hyperlink ISIT-BE](#)

Kerncijfers

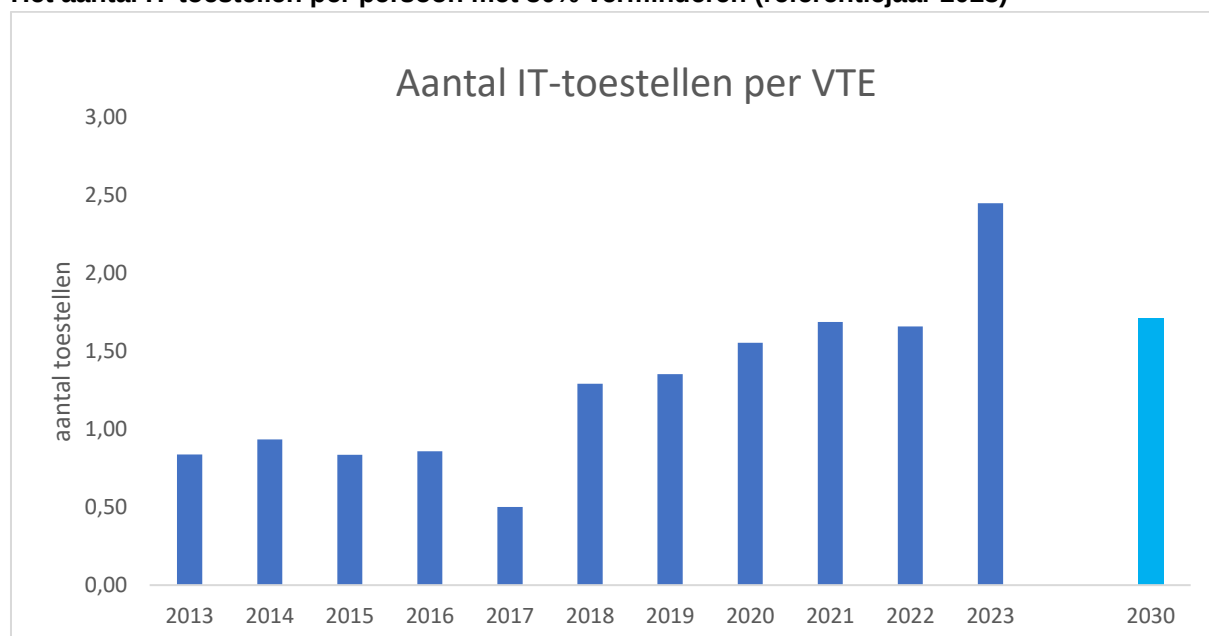
De koolstofuitstoot van de IT-hardware en -diensten verminderen met 60%

Emissies in verband met IT omvatten vaste activa (computers, printers, mobiele telefoons/smartphones), kleine jaarlijkse aankopen van IT- en kantoorapparatuur (muis, toetsenbord, enz.), evenals uitgaven voor software (Alfresco, Geodata, enz.).

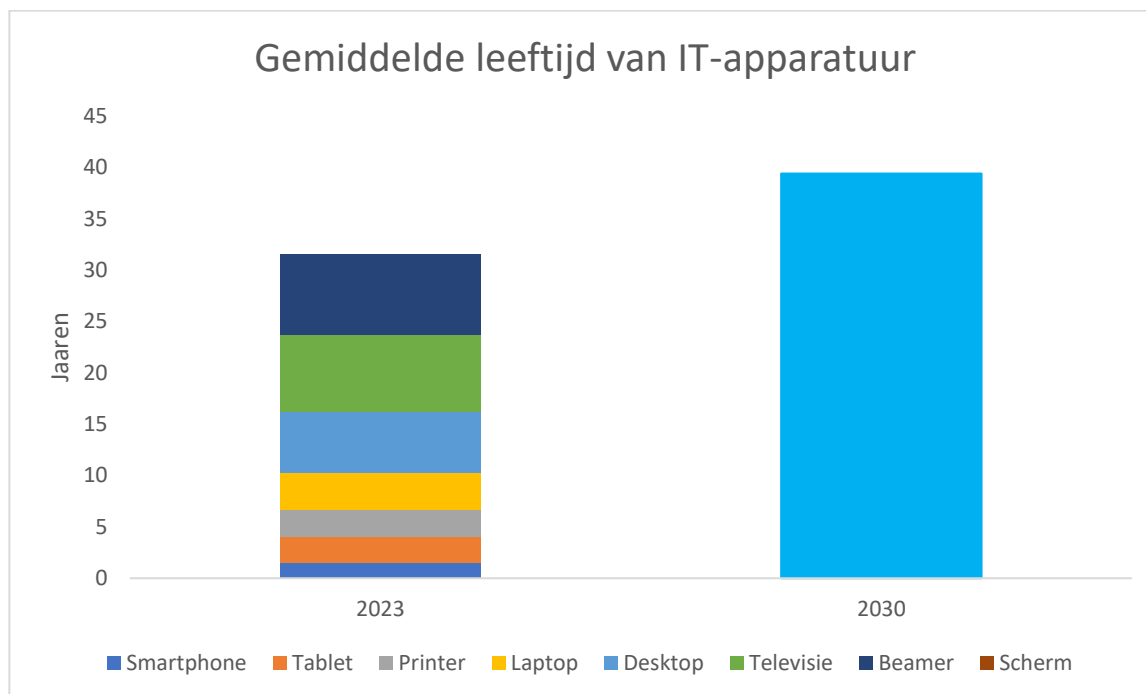
Deze uitstoot vertegenwoordigt 500 ton CO₂ (in 2019) of 7,5% van de Koolstofbalans® van Leefmilieu Brussel. De uitstoot schommelt van jaar tot jaar, maar ondanks de aanzienlijke toename van het aantal personeelsleden neemt deze sinds 2022 af.

Het aantal IT-toestellen per persoon met 30% verminderen (referentiejaar 2023)

Het aantal toestellen per VTE is geleidelijk aan gestegen tussen 2013 en 2021. Vanaf 2023 werden de inventarissen van IT-apparatuur verfijnd, waardoor het mogelijk werd om meer gegevens te verkrijgen over apparatuur die nog niet was geïnventariseerd. Dit verklaart de piek in het aantal toestellen in 2023. De doelstelling voor de vermindering zal daarom worden vastgesteld op basis van het referentiejaar 2023 om een objectieve basis te hebben.

De gemiddelde leeftijd van de IT-apparatuur verhogen met 25%

Er zijn de afgelopen jaren al inspanningen geleverd bij de aankoop van IT-apparatuur en om de levensduur te verlengen (reparaties, enz.). De afschrijvingsperiode van toestellen is verlengd van 2021 naar 2023 voor laptops, desktops en tablets. Het valt nog te bezien hoe deze beslissing de feitelijke gemiddelde leeftijd van de IT-apparatuur in de komende jaren zal beïnvloeden.

Verwezenlijkingen van 2023

- Een thema op zich in de Koolstofarme Strategie en Aanpassing aan de Klimaatverandering van LB is officieel gelanceerd in oktober 2023
- Actieve deelname aan de 4 gewestelijke Werkgroepen Verantwoord Digitaal Gebruik (min. 1 collega van LB per WG), lead van 1 WG & deelname aan het *Core Team* dat het initiatief coördineert met Paradigm, onze gewestelijke IT-partner
- Integratie van ecodesignprincipes op het externe [Geodata](#)-platform (visualisatie van gegevens)
- Opname van clausules '*verantwoord digitaal gebruik*' in de 5 bestekken voor IT-diensten
- Deelname van 2 collega's aan de externe opleiding 'Stand van de wetenschap & goede praktijken' rond Verantwoord Digitaal Gebruik en behalen van een kenniscertificaat
- Deelname van 21 collega's aan de interne opleiding van 6 uur (inclusief een Digitaal Fresco)
- Organisatie van 6 'Digitale Fresco's' (naast interne opleiding) en vertaling van dit bewustmakingsinstrument naar het Nederlands:
 - 51 externe deelnemers (LB-doelgroep: lokale overheden, labelnetwerk Ecodynamische Onderneming, dienstverleners, enz.)
 - 23 interne collega's
- Bijdrage als 'expert' voor externe bewustwording: [video 1819](#), Shifting Economy Week 2023, mede-organisatie van een informatiesessie over het Digitale Fresco, deelname aan de Digitale Lente, [labelnetwerk Ecodynamische Onderneming](#), [123Digit media](#)

- Start van het proces om het [label Verantwoord Digitaal Verbruik](#) niveau 2 te verkrijgen en bemoedigende externe auditresultaten (729,96/1000) met het oog op het verkrijgen van het label in maart 2024
- Organisatie van een *Digital Cleanup* in maart met de volgende resultaten:
 - 150 deelnemers aan de verschillende activiteiten (administratief en terreinpersoneel)
 - 96 digitale apparaten ingezameld, waaronder 25 smartphones en tablets die via aSmartWorld worden gereconditioneerd⁴⁵
 - 73.000 e-mails en 44.000 bestanden verwijderd, min. 53 GB werd vrijgemaakt
 - In totaal komt dit neer op 445 kg CO2-equivalent dat werd bespaard⁴⁶
- Herziening van het proces voor het afdanken van IT-apparatuur van organisaties van openbaar belang door het gewestelijke initiatief Verantwoord Digitaal Gebruik, geleid door Paradigm, waarbij de medewerkers van LB nauw betrokken waren (*RecycleIT-project*):
 - Uitbreiding van de in aanmerking komende apparatuur (alles behalve headsets, muizen en toetsenborden)
 - Herziening van partners voor hergebruik op basis van strengere duurzame criteria en uitbreiding van hun aantal (9 Brusselse partners: Digital for Youth, Oxfam, Fondation pour l'inclusion digitale, AIBruX, CF2D, Circular Brussels, Tic Harmony, Tictopia, Déclic)
- Reductie van het printerpark (-14 multifunctionele printers)
- Verlenging van de levensduur met 1 jaar (& niet-automatische verlenging) voor:
 - Laptops: 6 tot 7 jaar
 - Smartphones: 4 tot 5 jaar
- Aanstelling van een enterprise architect (IT) en creatie van een roadmap om een overzicht te krijgen van het applicatiepark van LB om deze te rationaliseren
- Implementatie van MS365 met de volgende technische configuraties:
 - Mailbox (Exchange) beperkt tot 5,5 GB in plaats van 100 GB
 - Persoonlijke online opslagruimte (OneDrive) beperkt tot 50 GB in plaats van 1 TB

Uitdagingen voor 2024

- Het Sustainable IT Label⁴⁷ niveau 2 verkrijgen door het opstellen van verbintenissen, na de externe Sustainable IT-audit, over een periode van 3 jaar en het opzetten van een monitoringproces, met het oog op de tussentijdse externe Sustainable IT-audit na 18 maanden
- Het Koolstofarme programma 'digitale soberheid' lanceren & opvolgen
- Het levenscyclusproces van IT-apparatuur van LB modelleren en gebieden identificeren die voor verbetering vatbaar zijn, met als doel de levensduur verder te verlengen
- Blijven zorgen voor bewustwording en opleiding over de uitdagingen en beste praktijken die intern en extern in het gewest moeten worden geïmplementeerd
- Meer medewerkers opleiden in de Onderafdeling Digitale ondersteuning om beste praktijken direct toe te passen
- Praktische ondersteuningsgidsen maken voor het ecodesign van digitale diensten als onderdeel van digitale projecten, voor digitale ecologische keuzes, enz.
- Systematisch milieucriteria integreren in het beheer van digitale aanvragen, bv. digitale projecten, overheidsopdrachten voor digitale diensten, enz.
- De vereisten definiëren voor de volumes verzamelde, opgeslagen en uitgewisselde gegevens
- De milieu-impact van ons informatiesysteem meten en verminderen

⁴⁵ aSmartWorld: [hyperlink](#)

⁴⁶ Methodologie: [hyperlink](#)

⁴⁷ Sustainable IT Label: label voor verantwoord digitaal gebruik (<https://label-nr.fr/>)

6.1.6 Intern, streven naar nul afval, extern, afval voorkomen en verminderen

Contexte

Het afvalbeheerbeleid van Leefmilieu Brussel heeft tot doel de hoeveelheid geproduceerd afval te verminderen door de overgang te maken naar een circulaire, lokale en koolstofarme economie. Dit omvat acties op het gebied van:

- Preventie door oververpakte producten en producten voor eenmalig gebruik te beperken
- Vervanging door de principes van de functionaliteitseconomie toe te passen
- Reparatie in onze werkplaatsen
- Hergebruik binnen onze diensten of extern met lokale verenigingen of Finshop
- Selectieve inzameling en recyclage van 15 afvalfracties

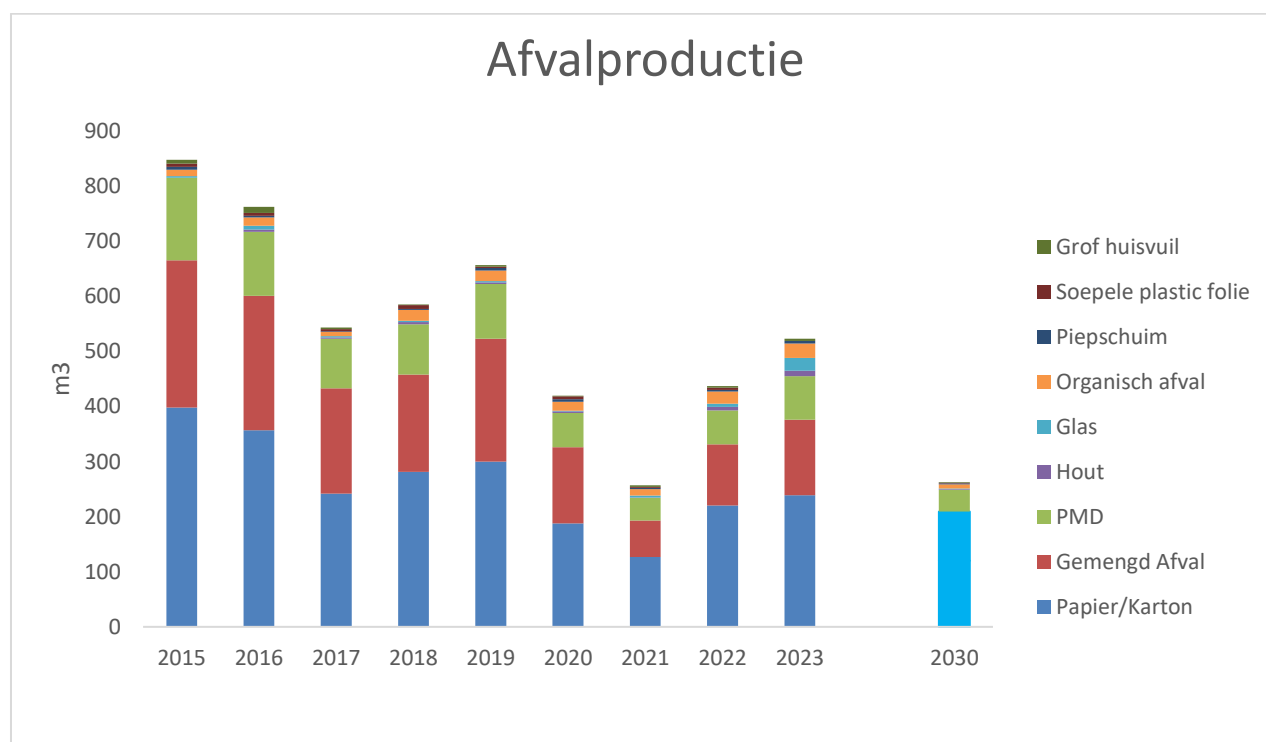
Met de lancering van de Koolstofarme Strategie en de Aanpassing aan de Klimaatverandering van Leefmilieu Brussel zal bijzondere aandacht worden besteed aan de monitoring van het afval dat de hoogste koolstofuitstoot vertegenwoordigt en waarvoor actie kan worden ondernomen. De nadruk zal liggen op afval van de administratieve zetel, verbrand afval dat wordt ingezameld in de parken en het Bos, en groenafval.

De milieudoelstellingen (Doel 2030, referentiejaar 2019)

- ⇒ De totale hoeveelheid afval per stroom op de site van Thurn & Taxis met 60% verminderen
- ⇒ Het gewicht van verbrand afval uit de parken en het Bos verminderen met 15%
- ⇒ Het gewicht van het geëxporteerde groenafval met 50% verminderen

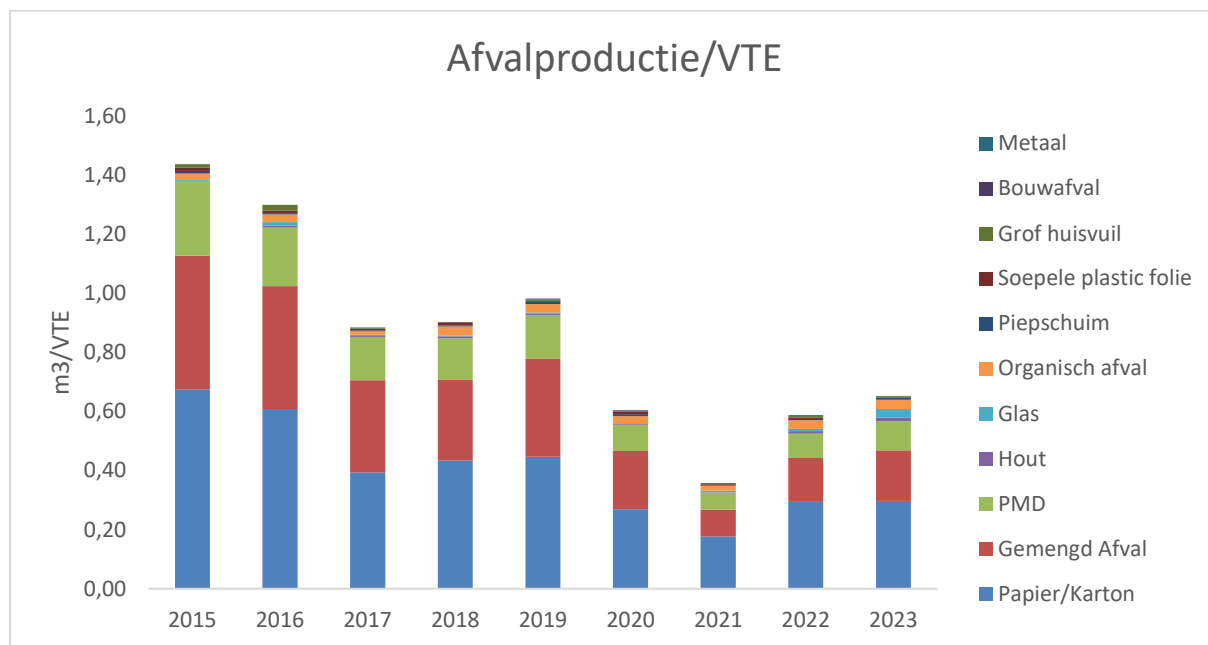
Kerncijfers

De totale hoeveelheid afval per stroom op de site van Thurn & Taxis met 60% verminderen

48

⁴⁸ Referentiedocument betreffende beste milieubeheerpraktijken, specifieke milieuprestatie-indicatoren en benchmarks voor topprestaties voor de overheidssector ([hyperlink](#))

49

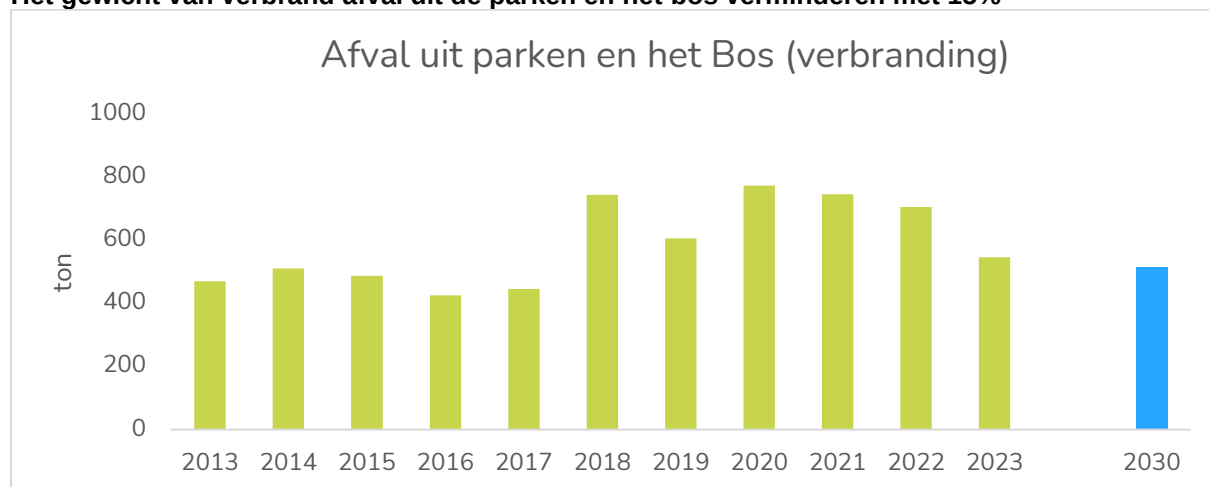
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Totaal m3	847,9	762,1	543,2	585,0	658,6	422,3	257,0	447,0	526,9
Totaal m3/vte.jaar	1,44	1,30	0,88	0,90	0,98	0,60	0,37	0,60	0,66
Recycling percentage	69%	68%	65%	70%	66%	67%	74%	75%	74%

Na de covid- en post-covidperiode was de afvalproductie op de site aanzienlijk gedaald als gevolg van het algemene telewerken. In 2022 en 2023 was de terugkeer naar kantoor gedeeltelijk, aangezien er meer aan telewerk wordt gedaan dan voor covid (tot 12 dagen per persoon per maand); dit is ook te zien aan de afvalproductie, die weer toeneemt. Het project om de afvalproductie op de zetel te verminderen, zou ons in staat moeten stellen om de hoeveelheid afval die op de site wordt geproduceerd verder te verminderen.

In 2023 bedroeg de productie van gevaarlijk afval voor de administratieve zetel 217 kg (voor een periode van 6 jaar), inclusief afval van vrije asbestmonsters, in verband met de activiteit van inspecteurs van LB. De laatste keer dat gevaarlijk afval werd verwijderd uit het hoofdkantoor was in 2017!

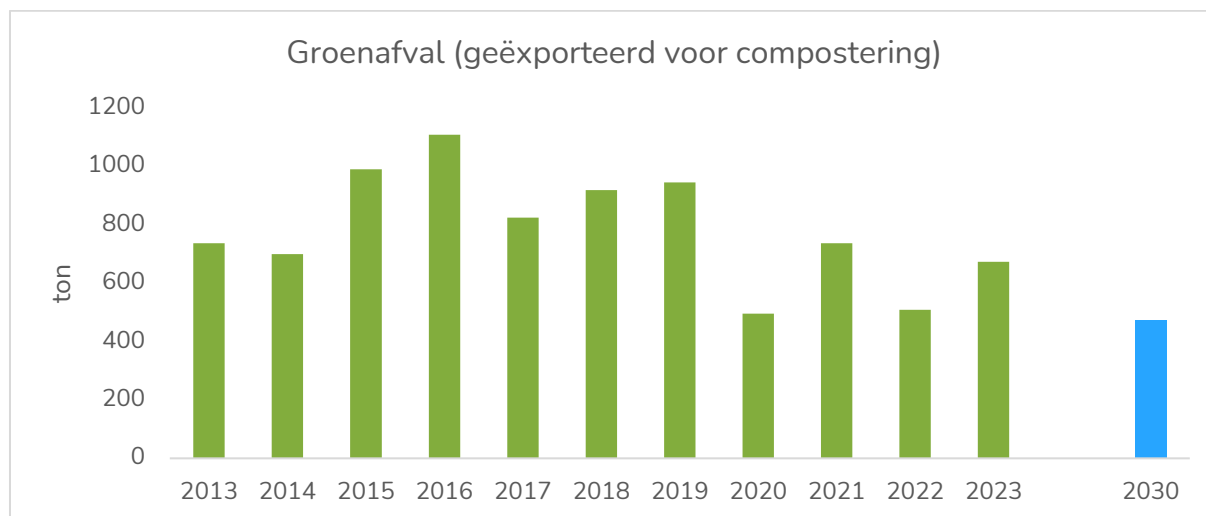
⁴⁹ VTE's en VTE's van LB: Zie voetnoten nr. 4 en 5 op pagina 9

Het gewicht van verbrand afval uit de parken en het bos verminderen met 15%

De sorteerfaciliteiten voor PMD+ in veel parken lijken hun vruchten af te werpen, aangezien het ingezamelde tonnage de afgelopen 2 jaar geleidelijk is gedaald. De toegenomen plaatsing van nieuwe sorteerbakken in bijkomende parken moet helpen om de hoeveelheid afval die verbrand wordt verder te verminderen.

Het gewicht van het geëxporteerde groenafval met 50% verminderen

Sinds 2020 wordt er minder groenafval geëxporteerd, wat getuigt van het succes van de inspanningen om de productie en export van groenafval te beperken in het bestek van dienstverleners op het gebied van groenbeheer, om zoveel mogelijk groenafval ter plaatse te laten voor compostering. Met name veranderingen in onderhoudspraktijken en ecologische beheerplannen voor de groene ruimten helpen om de jaarlijkse hoeveelheid afval te verminderen. Deze goede praktijken zullen worden uitgebreid en gesystematiseerd om de export van dit 'groene goud' zoveel mogelijk te beperken.

Verwezenlijkingen van 2023

- Organisatie van de Europese Week van de Afvalvermindering
- Bewustmaking van afvalsortering door de ontwikkeling van 2 spellen
- Installatie van sortering van PMD+ als test in nieuwe parken (21 juli, Chinees Paviljoen, Marie-José, Koning Boudewijnpark, Vogelzang, Scheutbos, Duden, Forestier, Tenbosch),
- Installatie van sorteerbakken in het Westpark

- 96 digitale toestellen ingezameld, waaronder 25 smartphones en tablets die worden gereconditioneerd via [aSmartWorld](#)⁵⁰
- 835 kg elektrische en elektronische apparatuur ingezameld door [CF2D](#)⁵¹ voor reconditionering
- 62 kg batterijen werden gerecycleerd
- 400 liter kurken ingezameld voor recycling, voor isolatie van gebouwen en voor andere toepassingen via de organisatie [Recycork](#)⁵²
- Besluit tot aanwerving van een projectverantwoordelijke voor het beheer van zwerfafval dat in groene ruimten en het bos wordt gedeponeerd

Uitdagingen voor 2024

- Installatie van volledige sortering voor kleine lokalen voor terreinmedewerkers (tuinmannen en opzichters)
- De sortering uitbreiden naar de gebruikers van parken en het bos : Koloniale Tuin, Sobieski, Abdij Ter Kameren, Koningstuin, Basiliek van Koekelberg, Elisabeth + in afwachting van een stedenbouwkundige vergunning (Woluwepark, Mellaertsvijvers, Parmentierpark).
- Bewustmaking van preventie en sorteren onder parkgebruikers
- Zorgen voor de toepassing van goede praktijken in het beheer van groenafval in groene ruimten, om afval te voorkomen en terug te winnen
- Analyse van de haalbaarheid van de installatie van een mobiele zagerij en een composteringsproject op de site van het Jubelpark
- Het gebruik van de mobiele zagerij ontwikkelen
- De afvalproductie vanaf de administratieve zetel verminderen
- Een compost van de groep ondernemingen opzetten bij Thurn & Taxis

⁵⁰ aSmartWorld ([hyperlink](#))

⁵¹ CF2D: ([hyperlink](#))

⁵² Recycork: ([hyperlink](#))

6.1.7 Renforcer la politique d'événements durables

Context

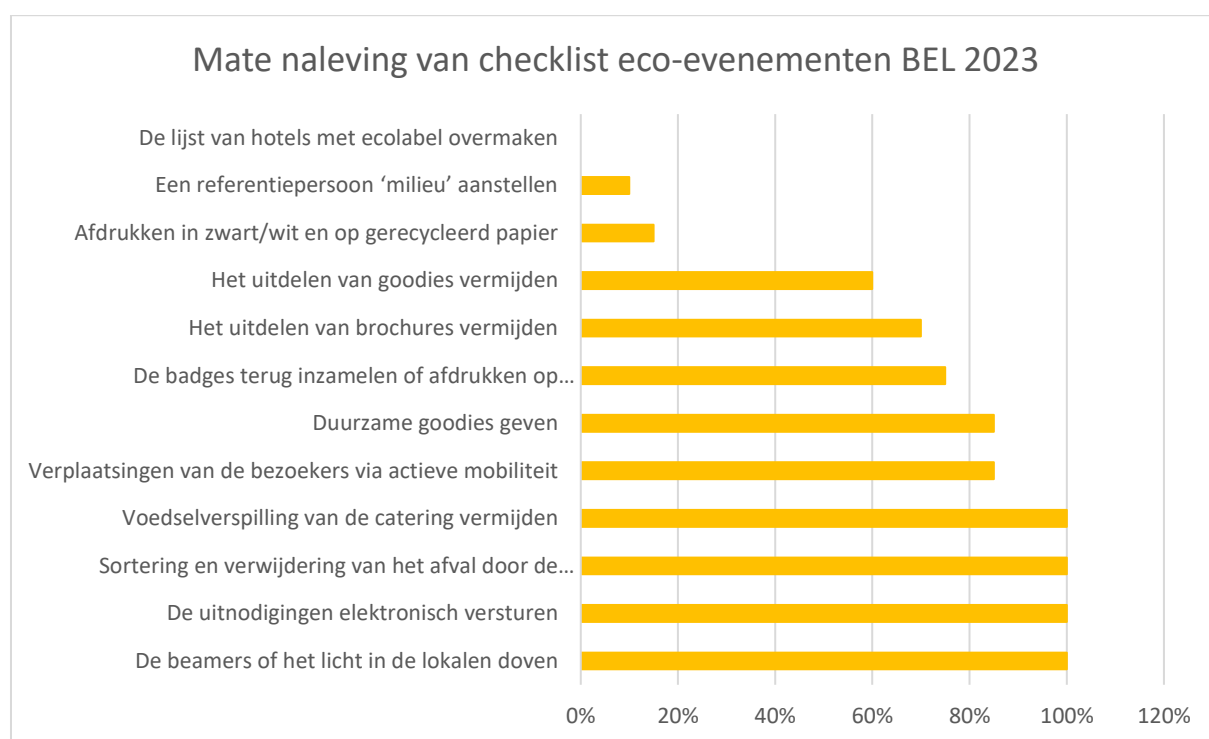
Leefmilieu Brussel organiseert of onthaalt in de parken die het beheert gemiddeld 850 evenementen per jaar. Elk evenement kan veel middelen vergen, van vervoer en voedsel tot communicatie, verwarming, activiteiten, geschenken en aankopen, en alles voor gewoonlijk korte duur.

Leefmilieu Brussel wil daarom de milieu-impact van deze evenementen tot een minimum beperken. Zo moeten de evenementen die in het congrescentrum BEL⁵³ worden georganiseerd, de [checklist voor de organisatie van een duurzaam evenement](#)⁵⁴ volgen. Leefmilieu Brussel bezorgt aan alle organisatoren van evenementen in een park ook [een handvest voor het duurzaam beheer van evenementen](#)⁵⁵.

De milieudoelstellingen

- ⇒ Tegen 2030 wordt 100% van de verplichte criteria van de checklist voor de organisatie van een duurzaam evenement nageleefd door de organisatoren van evenementen bij BEL⁶⁰

Kerncijfers van 2023⁵⁶

- De klanten komen vaak maar voor één dag, dus we hoeven zelden een lijst met hotels door te geven;
- Zeer weinig klanten stellen een milieureferent aan;

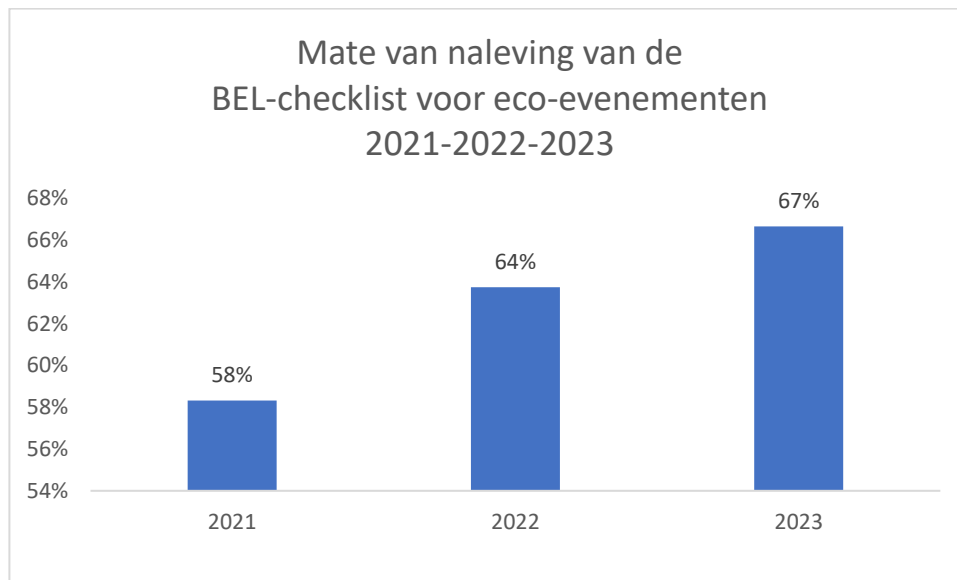
⁵³ BEL: [hyperlink](#)

⁵⁴ Checklist voor de organisatie van een duurzaam evenement: [hyperlink](#)

⁵⁵ Handvest voor het duurzaam beheer van onze evenementen: [hyperlink](#)
Referentiedocument betreffende beste milieubeheerpraktijken, specifieke milieuprestatie-indicatoren en benchmarks voor topprestaties voor de overheidssector ([hyperlink](#))

⁵⁶ Deze cijfers hebben betrekking op een schatting van de coördinator van de in het BEL georganiseerde evenementen.

- Er is geen hergebruik van badges en naamplaatjes, maar ze worden op papier afgedrukt;
- Gedrukte elementen zijn zelden in zwart-wit en bijna nooit op kringlooppapier.

Verwezenlijkingen van 2023

Evenementen in de parken

- Definitie van de minimumeisen voor door externe organisatoren beheerde evenementen (herbruikbaar/biologisch afbreekbaar serviesgoed of serviesgoed met statiegeld, droge toiletten, selectieve sortering, aanmoediging van zachte mobiliteit, naleving van de regelgeving inzake geluidshinder)

BEL

- Voorbereiding van de 'My Impact Tool' voor externe evenementen⁵⁷

Uitdagingen voor 2024

Evenementen in de parken

- Invoering van een zelfverklaringssysteem voor organisatoren van evenementen in de parken zodra het handvest voor het duurzaam beheer van evenementen is geïmplementeerd.

BEL

- De checklist voor eco-evenementen BEL⁵⁸ aanpassen en (gedeeltelijk) verplicht maken
- Implementatie van het 'My Impact Tool'⁵⁹ voor externe evenementen

⁵⁷ Referentiedocument betreffende beste milieubeheerpraktijken, sectorale milieuprestatie-indicatoren en benchmarks voor topprestaties voor de overheidssector ([hyperlink](#))

⁵⁸ BEL ([hyperlink](#))

⁵⁹ 'My Impact Tool': Tool ontwikkeld op vraag van Leefmilieu Brussel om de impact te meten van de organisatie van elk evenement bij BEL ([hyperlink](#))

6.2. TAKEN VAN LEEFMILIEU BRUSSEL

6.2.1 Het groene netwerk consolideren en uitrollen

Context

Het Brusselse groene netwerk is een geheel van met elkaar verbonden stedelijke groene ruimten⁶⁰, zoals parken, natuurlijke ruimten, groene ruimten, wandel- en fietspaden. Het heeft zowel een sociale functie, namelijk de levenskwaliteit van de bewoners garanderen, als een ecologische functie, om de verbinding tussen biotopen te bevorderen (fauna en wilde flora). Als reactie op de verdichting van het Gewest en zijn territoriale ontwikkeling heeft Leefmilieu Brussel in 1998 een strategie voor het 'Groene Netwerk' ontwikkeld, zodat de verschillende stakeholders zich achter deze uitdaging konden scharen. Deze strategie wordt momenteel geactualiseerd.

De milieudoelstellingen

- ⇒ Het groene netwerk verdichten om tegemoet te komen aan de sociale en ecologische behoeften

Kerncijfers van 2023

- ⁶¹Totale geactualiseerde oppervlakte beheerd door LB van 499,5 ha, inclusief nieuwe ontwikkelingen/herstel van groene ruimten: 7,94 ha
- Indirecte bijdrage tot de vermindering van de gebieden met een tekort aan groene ruimten⁶²

Terugkerende verwezenlijkingen

- Verzameling en analyse van thematische cartografische gegevens
- Deelname aan studies en planningen van tal van gewestelijke en transgewestelijke projecten voor fiets- en wandel-, spoorweg-, autoweg- en waterweginfrastructuren die fysieke mobiliteitsverbindingen vormen en ecologische en landschappelijke functies hebben (met name in Schaarbeek-Vorming, Josaphat, Mediapark, Herrmann-Debroux, ex-NAVO-Defensie, de Pede, Wiels, de Zenne, het Kanaal, ...)
- Bijdrage aan het programma Re-creatie voor de vergroening van speelplaatsen

Verwezenlijkingen van 2023

- Uitvoering van onderzoeksprojecten van de opdrachtcentrale OPEN, gericht op het operationaliseren van de intergewestelijke studie OPEN-Brussel over open ruimten in en rond Brussel
- Voortzetting of voltooiing van bouwplaatsen om nieuwe groene ruimten te creëren:
 - Weststation
 - Materialenkaai
 - Gulledelle
 - Serres van Stuivenberg
 - Stukken van de Groene Wandeling
- Voorbereiding in regie van de bouwplaatsen van de komende jaren
- Opstelling van een geconsolideerde kaart van het multifunctionele groene netwerk, als antwoord op de vele strategische uitdagingen voor het gewest
- Onderhandelingen over het verkrijgen van zakelijke rechten op grond die kan bijdragen aan de aanleg van het Groene Netwerk
- Overleg met actoren

⁶⁰ Daarvan wordt 499,5 hectare, of bijna 5 km², beheerd door Leefmilieu Brussel

⁶¹ Een hectare (ha) is 10.000 m², en 1 km² is 100 ha.

⁶² Gebieden met een tekort worden gedefinieerd als oppervlaktes in woongebied die meer dan 500 meter te voet verwijderd zijn van een openbare groene ruimte; de indicator meet de vermindering van de totale oppervlakte van deze gebieden na de ontwikkeling van nieuwe parken of herstelde groene ruimten.

Uitdagingen voor 2024

- Een door de regering goedgekeurd referentiedocument publiceren dat de Brusselse instellingen kunnen gebruiken om hun plannen voor ruimtelijke ordening of hun adviezen inzake bouwvergunningen te definiëren
- Beschikken over een of meer documenten die de operationele en grondstrategieën definiëren
- Een indicator ontwikkelen met betrekking tot de vermindering van gebieden met een tekort⁶³

⁶³ Gebieden met een tekort worden gedefinieerd als oppervlaktes in woongebied die meer dan 500 meter te voet verwijderd zijn van een openbare groene ruimte; de indicator meet de vermindering van de totale oppervlakte van deze gebieden na de ontwikkeling van nieuwe parken of herstelde groene ruimten.

6.2.2 Het ecologische beheer van de groene infrastructuren veralgemenen

Context

Het Brussels Gewest telt ongeveer 2 779 ha⁶⁴ parken, tuinen en bossen die toegankelijk zijn voor het publiek, d.w.z. ongeveer 18% van de gewestelijke oppervlakte. Leefmilieu Brussel beheert het grootste deel ervan - 2 325 ha - waarvan 1 800 ha bossen, reservaten en (semi)natuurlijke sites⁶⁵. De uitdaging bestaat erin deze gebieden duurzaam te beheren en tegelijk hun verschillende functies met elkaar te verzoenen: sociaal, recreatief, educatief, landschappelijk en ecologisch. Dat vereist anticipatie op hun landschappelijke evolutie en maatschappelijke functies, waarbij ook rekening wordt gehouden met hun geschiedenis en met de filosofie van de plaats, om standaardisering te vermijden.

De milieudoelstellingen

- ⇒ Beschikken over kwaliteitsvolle groene ruimten die aan de principes van ecologisch beheer voldoen en volgens de vereiste regels van de kunst worden onderhouden binnen de in de planningen voorziene termijnen

Kerncijfers

De oppervlakte van groene ruimten die worden beheerd in overeenstemming met het referentie-instrument voor ecologisch beheer⁶⁶

Terugkerende verwezenlijkingen

- Diversificatie van de in de parken geplante soorten om de door plagen geteisterde struiken te vervangen en de risico's van fytosanitaire crisissen in de toekomst te beperken
- Integratie van de principes van het Referentie-instrument voor ecologisch beheer in de opdrachten voor het beheer van de gewestelijke groene ruimten (lopend)

Verwezenlijkingen van 2023

- Het opzetten van een MOODLE-platform voor de logistiek van de opleidingen ecologisch beheer van de *Nature Academy* en het organiseren van opleidingen en seminars
- Online zetten van de portal *Renature.brussels* en publicatie van de eerste 'Actiefiches' met betrekking tot ecologisch beheer (met name de aanleg van bloemenweiden, de aanplant van toekomstige bomen, enz.)
- Uitvoeren van een marktstudie en een juridische studie voor het opstellen van een verordening over ecologisch beheer van groene ruimten.

Uitdagingen voor 2024

- Een grotere oppervlakte grasvelden gedifferentieerd maaien met de machine en met de zeis
- Bepaling van een strategie van ecologische begrazing in de seminatuurlijke gewestelijke groene ruimten, en de indicator om de verkregen resultaten te rapporteren
- De in de parken aangeplante plantensoorten diversifiëren

⁶⁴ Een hectare (ha) is 10.000 m², en 1 km² is 100 ha.

⁶⁵ Gegevens van Het milieu: stand van zaken 2020

⁶⁶ Een relevante indicator met betrekking tot het effectieve gebruik van dit referentie-instrument voor het beheer van bepaalde groene ruimten moet nog worden gedefinieerd en ingevoerd.

6.2.3 De strategie voor duurzaam beheer van bossen en natuurreservaten uitrollen

Context

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest telt 1.800 ha⁶⁷ van het Zoniënwoud, reservaten en (semi)natuurlijke sites op zijn grondgebied⁶⁸. De Brusselse samenleving verwacht veel van het Gewest: van natuurbehoud tot landschapsbehoud en onthaal van het publiek. De invoering van duurzame geïntegreerde multifunctionele beheerplannen per site maakt het mogelijk rekening te houden met deze verschillende, soms tegenstrijdige, doelstellingen. Sinds 2019 beschikt het Gewest over beheerplannen voor het Zoniënwoud, de 5 natuurreservaten, de 2 bosreservaten en de 2 archeologische reservaten in het Zoniënwoud. Het natuurreservaat Zavelenberg heeft eveneens een duurzaam geïntegreerd multifunctioneel beheerplan.

Milieu doelstellingen

- ⇒ Alle bossen en natuurreservaten die door de onderafdeling Bos en Natuur worden beheerd, voorzien van een duurzaam geïntegreerd multifunctioneel beheerplan

Kerncijfers van 2023

- De gezondheidstoestand van de **eiken** is goed: 80% van de bomen vertoont 25% ontbladering. De gezondheidstoestand van **beuken** is meer aangetast: 35 % van de bomen vertoont 34 % ontbladering. De ontbladering bleef hoog en de vertakking verslechterde lichtjes, maar het aantal dode takken daalde, wat wijst op een stopzetting van de achteruitgang en een mogelijke verbetering in de komende jaren.
De gezondheidstoestand van de **essen** is goed (opvolging begonnen in 2023): 60 % van de bomen vertoont 35 % ontbladering.
- De reeënpopulatie neemt verder af: ⁶⁹ 1,1 ree/km in 2008 en 0,6 ree/km in 2023 (vergelijkbaar met die voor de periode 2014-2022). Dit bevestigt de hypothese dat de reeënpopulatie op een constant lager niveau blijft.
- Toenemend % dood hout in bossen: in 2012 14 m³/ha⁷⁰; in 2022, 33,6 m³/ha en in 2023 (doorsnede 4) **46,26 m³/ha**. Het te bereiken doel is 25 m³/ha, en nog - grotendeels - overschreden.
- Honden aan de lijn: **58%** (61% in 2022) (42% niet aangelijnd - 39% in 2022)

Verwezenlijkingen van 2023

- Jaarlijkse monitoringcampagnes 'Beuken, Eiken en Essen' en 'Reeën'
- Jaarlijkse bosinventarisatiecampagne
- Werkzaamheden door het studie bureau dat belast is met de historische studies om de beheerplannen op te stellen (aangesteld sinds 18 september 2023 - duur 24 maanden)

Toekomstige uitdagingen

- De 6 sites (bos en natuurreservaten) in Ukkel voorzien van een duurzaam geïntegreerd multifunctioneel beheerplan

⁶⁷ Een hectare (ha) is 10.000 m², en 1 km² is 100 ha.

⁶⁸ Gegevens van Het milieu: stand van zaken 2020

⁶⁹ Wetenschappelijke telmethode op een bepaald traject met bepaalde tussenpozen, met visuele observatie

⁷⁰ ha = hectare, zie voetnoot nr. 77 hierboven

6.2.4 De Gewestelijke Structuurvisie voor het Zoniënwood implementeren

Context

Het Zoniënwood strekt zich uit over 4.383 hectare⁷¹, verspreid over de drie gewesten van het land, waarvan 1 665 hectare in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waar het bijna 10% van het grondgebied beslaat. Het Zoniënwood is erkend als speciale beschermingszone en opgenomen in het Natura 2000-netwerk. Het wordt beheerd door de drie gewestelijke bosbeheerdiensten, waaronder Leefmilieu Brussel op het Brussels grondgebied. Om de coherentie van de ontwikkeling en het beheer te verzekeren, hebben de beheerders in 2008 een Structuurvisie voor het Zoniënwood uitgewerkt. Deze heeft tot doel de natuurlijkheid van het bos te herstellen en de aanwezige biodiversiteitssoorten en -habitats beter te beschermen. De Stichting Zoniënwood, die sinds juni 2020 operationeel is, heeft tot doel de intergewestelijke samenwerking te coördineren via de Structuurvisie.

De milieudoelstellingen

In het kader van het Natura 2000-statuut van de site, de natuurlijkheid van het Bos herstellen door de volgende 5 pijlers aan te pakken:

- De delen van het Bos die door de transportinfrastructuren van elkaar worden gescheiden, opnieuw met elkaar verbinden
- De verbindingen van het Bos met de dichtstbijzijnde bossen (Meerdaal en Hal) in stand houden of zelfs herontwikkelen
- De strategie voor het onthaal van het publiek herzien, waarbij voorrang wordt gegeven aan de ingangen aan de rand van het Bos (waaronder het Rood Klooster en de Hippodroom in het Brussels Gewest)
- Een recreatief netwerk ontwikkelen dat de ingangen met elkaar verbindt
- Een gemeenschappelijke identiteit voor het Bos ontwikkelen via een huisstijl en homogeen meubilair

Kerncijfers

Het jaarverslag 2023 over de opvolging van de Structuurvisie van het Zoniënwood werd voorgesteld aan de Algemene Vergadering op 21 maart 2024.

Verwezenlijkingen van 2023

- Voorbereidende studies en opstellen van het bijzonder bestek (BB), publicatie, ontvangst van offertes (17), 5 bureaus geselecteerd om een ecobrugproject voor te stellen
- Voorontwerp van de ordonnantie 'Regels voor het onthaal van het publiek' verzonden naar het kabinet van de voogdijminister
- Verlenging voor 2024 van de financiering van de Stichting Zoniënwood
- Bijeenkomst op 17 juni 2023 over het thema 'Het Zoniënwood: kwetsbaar, oud en UNESCO-werelderfgoed', georganiseerd door het platform van het Zoniënwood en het Overlegcomité
- Bijeenkomst van de leden van het Overlegcomité op 7 december 2023

Toekomstige uitdagingen

- Gunning van de opdracht voor de studie en opvolging van de bouwplaats van de ecobrug die de door de transportinfrastructuur gescheiden bosblokken met elkaar moet verbinden, het aanvragen/verkrijgen van een stedenbouwkundige vergunning (SV), werken tot eind 2028
- Nieuwe regels laten toepassen voor het onthaal van het publiek, voor een betere instandhouding van de sites en een betere cohabitatie van de gebruikers (2024-2029)
- Het ecologisch netwerk ontwikkelen met grote naburige bosgebieden: samenwerken met het Vlaams Gewest aan het project 'Nationaal Park Brabantse Wouden' (statuut tot nu toe alleen aangenomen door het Vlaams Gewest)
- De Stichting Zoniënwood en de intergewestelijke samenwerking ontwikkelen en consolideren
- De jaarlijkse vergaderingen van het platform van het Zoniënwood en het Overlegcomité handhaven

⁷¹ Een hectare (ha) is gelijk aan 10.000 m² en 100 hectare is gelijk aan 1 km²; het Gewest beslaat 161,38 km² of 16.138 hectare.

6.2.5 Het Brusselse ecologische netwerk en de koeltecorsidors versterken

Context

Bomenrijen, stedelijke braakliggende en verwaarloosde gebieden, tuinen en binnenkanten van huizenblokken, openbare groene ruimten, begraafplaatsen, de omgeving van vervoersgebouwen en -infrastructuur ... zijn allemaal essentiële groene infrastructures in de stad. Om hun stabiliteit en ecologische werking te garanderen, heeft Leefmilieu Brussel het Brusselse Ecologische Netwerk (BEN) opgericht, een samenhangend geheel van gebieden die de te behouden, beheren en/of herstellen natuurlijke, seminatuurlijke en kunstmatige elementen van het gewestelijk grondgebied vertegenwoordigen. Dit netwerk bestaat uit kerngebieden (biodiversiteitsreservoirs), ontwikkelingsgebieden (tussenliggende gebieden) en verbidingsgebieden (corridors).

De milieudoelstellingen

- ⇒ De instandhouding, verspreiding of migratie van de soorten bevorderen
- ⇒ De soorten en natuurlijke habitats in een gunstige staat van instandhouding houden of herstellen

Kerncijfers

- Operatie Re-creatie: € 6,755 miljoen voorzien voor de duur van het project om 19 schoolpleinen te vergroenen
- Klimaatactie (steun voor projecten van gemeenten): € 0,785 miljoen verdeeld over 7 projecten
- Vooruit met de Wijk (ondersteuning voor projecten van verenigingen): € 3.500 voor 1 project
- 344 adviezen opgesteld door de Afdeling Groene ruimten in het kader van aanvragen van plannen, milieuvergunningen en stedenbouwkundige vergunningen om een gezichtspunt aan te reiken dat gericht is op de natuur in de stad en het respect voor het biologische erfgoed

Verwezenlijkingen van 2023

- Afsluiting van het Europese project LIFE Urban Greening Plan: Leefmilieu Brussel stuurt het LIFE-project aan als voorbereiding op de uitwerking van de Europese doelstellingen (die voortvloeien uit de strategie Biodiversiteit 2030)
- Het EFRO-project Senette, dat inmiddels is geïntroduceerd en goedgekeurd, is gericht op de ontwikkeling van lineaire groene verbindingen, met in totaal 3 ha aangelegde of heringerichte groene ruimten
- Lancering van de website renature.brussels om goede praktijken op het gebied van ecologisch beheer te bevorderen en te centraliseren en het ecologische netwerk te versterken
- Goedkeuring in eerste lezing van een nieuwe versie van de BAF+ (biodiversiteitspotentieel-oppeervlaktefactor) die meer rekening houdt met ecologische en landschappelijke connectiviteit.
- Publicatie van de bijgewerkte kaart van het ecologische netwerk/groene netwerk, waarin de ecologisch functionele component (BEN) wordt gecombineerd met een sociaal-recreatieve component (groene netwerk).
- Voortzetting van het project Operatie Re-Creatie voor de vergroening van 19 speelplaatsen dat in 2021 van start ging en verkrijging van een EFRO-financiering om het project verder te zetten na de eerste fase.
- URBAN EUROPE/ERA NET COOLSCHOOLS – Lancering van het Europees project voor de ontwikkeling en meting van ecosysteem is ze diensten die op het niveau van het perceel worden geleverd door de projecten voor de vergroening van de speelplaatsen.
- Klimaatactie: voortzetting van de gemeentelijke projecten en financiering van nieuwe projecten in het thema 'Natuurstad' gewijd aan aanpassing op basis van de ecosystemen.
- Vademecum voor de opstelling van gemeentelijke Natuurplannen met vergroeningsdoelstellingen en doelstellingen voor de versterking van het groene netwerk.

Toekomstige uitdagingen

- Voortzetting van het project Operatie Re-Creatie en lancering van de bouwplaatsen
- Doorgaan met het opnieuw verbinden van de centrale gebieden van het ecologische netwerk, ook op grensoverschrijdend niveau en de effectiviteit evalueren van bestaande wildovergangen, met name de ecotunnel onder de Bergensesteensweg om de Vogelzang opnieuw te verbinden⁷²

⁷² Inrichtingen die de opvang en verplaatsing van kleine fauna bevorderen aan de uitgangen van een 'koker-ecotunnel' die onder de Bergensesteenweg wordt geplaatst door Brussel Mobiliteit, tijdens de heraanleg van de genoemde steenweg.

6.2.6 Het bomenbestand ecologisch en rationeel beheren

Context

De gewestelijke parken tellen met talloze bomen waarvan de vitale parameters worden beïnvloed door leeftijd, biotoop en weersomstandigheden. Naarmate de klimatologische gebeurtenissen zich vaker en intenser voordoen, is het belangrijk om het beheer van het bomenbestand waarvoor Leefmilieu Brussel voor een deel van het Brussels Gewest verantwoordelijk is, aan te passen om het bestand in goede gezondheid te houden.

De milieudoelstellingen

- ⇒ Het bomenbestand op ecologische en duurzame wijze beheren in overeenstemming met de klimatologische en biologische uitdagingen, met:
 - Rationeel snoeien
 - Kappen van zieke of gevaarlijke planten: geharmoniseerd fytosanitair beheer
 - Behoud en bescherming van oude en/of opmerkelijke bomen
 - Verplanting in de beste omstandigheden om de toekomst van de bomen of spontane verjonging van heesters te verzekeren
 - Diversificatie van de gekozen soorten

Kerncijfers van 2023

- De databank bevat 60.000 bomen verspreid over 106 sites;
- 43.700 bomen worden al periodiek gediagnosticeerd.

Terugkerende verwezenlijkingen

- Voortzetting van de fytosanitaire inventaris van het bomenbestand
- Beheer van zieke of gevaarlijke bomen op middellange termijn en toezicht op de evolutie van de gezondheidstoestand van de andere bomen
- Organisatie van een tweede leven voor kapresten in de vorm van versnipperd materiaal voor strooisellagen rond sierplanten en wijkcompostbakken
- Het bomenerfgoed hernieuwen door een natuurlijke nieuwe aangroei of door het planten van gediversifieerde soorten, aangepast aan de bodemomstandigheden en beter bestand tegen de huidige klimaatverandering

Uitdagingen voor 2024

- Afronding van de modernisering van de werkingsmodaliteiten voor de databank met sanitaire gegevens 'Bomen' (DBA)
- Het informaticaplatform ontwikkelen voor het beheer van het bomenerfgoed in overeenstemming met de DBA

6.2.7 De instandhouding van de beschermde soorten en habitats verzekeren

Context

Het Brussels Gewest beschikt over een uitzonderlijk divers biologisch patrimonium in een stedelijke omgeving: bijna 44 soorten inheemse zoogdieren, waaronder 19 soorten vleermuizen, 92 soorten broedvogels, 12 soorten amfibieën en reptielen, 841 plantensoorten. Daaronder vormen de beschermde soorten een onvervangbaar natuurlijk erfgoed waarvoor Leefmilieu Brussel alles in het werk stelt om het te kennen, in stand te houden en te helpen (her)ontwikkelen in het Gewest. Bovendien zijn drie speciale Natura 2000-beschermingszones op het gewestelijk grondgebied afgebakend, verschillende gewestelijke of erkende natuurreservaten herbergen een schat aan bijzondere fauna en flora en vele soorten zijn onderworpen aan strikte bescherming.

De milieudoelstellingen

De Brusselse fauna en flora en de natuurlijke habitats in stand houden.

Kerncijfers

- 13 beheerplannen goedgekeurd door de regering in 2023⁷³

Verwezenlijkingen van 2023

- Goedkeuring door de regering van beheerplannen voor 13 sites, raadpleging voor 19 andere sites, waaronder 6 goedgekeurd in eerste lezing en onderworpen aan openbaar onderzoek
- Deelname aan het Belgische comité Invasive Alien Species
- Project LIFE RiparIAS - follow-up
- Lancering van het project LIFE B4B (om de implementatie van Natura 2000 te verbeteren)
- Follow-up zoönosen: gunning en follow-up analyses van het bestek en interne strategie voor het beheer van exotische muggen die ziekten kunnen overbrengen
- Monitoring van beschermde soorten en habitats (met name de vleermuizen en vogels) (terugkerende actie)
- Voortzetting van het goedkeuringsproces van de Natura 2000-beheerplannen (terugkerende actie)

Uitdagingen voor 2024

- Op het moment van de herziening van het Gewestelijk Bodembestemmingsplan (GBP) de toekenning verdedigen van het statuut van groengebied of groengebied met een hoge biologische waarde voor de Natura 2000-gebieden, de natuurreservaten en de sites met hoge biologische waarde op de biologische evaluatiekaart
- Goedkeuring verkrijgen voor 27 bijkomende beheerplannen

⁷³ 70% van het Brusselse Natura 2000-netwerk gedekt

6.2.8 Verslag uitbrengen over de staat van het leefmilieu

Context

Leefmilieu Brussel is verantwoordelijk voor de publicatie van het Verslag over de Staat van het Leefmilieu in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dit verslag wordt om de vier jaar gepubliceerd (om de twee jaar in samengevatte vorm) en is sinds 1992 wettelijk verplicht. Het is een tool die informatie verstrekt en helpt om beleids-, sociaal-economische en individuele beslissingen te nemen door voor iedereen gegevens beschikbaar te stellen over :

- De toestand van de elementen, de biologische diversiteit en hun interacties
- Elementen die een effect kunnen hebben op het milieu (verschillende stoffen, energie, lawaai, straling, afval, emissies, genetisch gemodificeerde organismen enz.)
- Maatregelen die zijn genomen om het milieu te beschermen (politieke en administratieve maatregelen en de beoordeling daarvan)
- De invloed van de staat van het leefmilieu op de gezondheid, de levensomstandigheden en de veiligheid van de mensen
- De ruimtelijke ordening

Het voornaamste doel is betrouwbare informatie over de kwaliteit van het leefmilieu mee te delen aan verschillende doelgroepen:

- de politieke wereld op Brussels, bovengewestelijk en Europees niveau alsook de milieudeskundigen, om het milieubeleid en de milieuplanning te ondersteunen met objectieve gegevens
- het grote publiek, op elk niveau, om de bevolking bewust te maken van het leefmilieu in de Brusselse stedelijke omgeving

Dit proces van informatieverstrekking moet leiden tot meer transparantie en sensibilisering voor de noodzakelijke verandering van onze levensstijl en de productie- en consumptiepatronen, zodat we onze ecologische voetafdruk kunnen verkleinen en ons leefmilieu en onze levenskwaliteit kunnen verbeteren.

Afhankelijk van de doelgroep worden drie soorten producten aangeboden :

- **Gegevensanalyses** (indicatoren en focussen) die ter beschikking worden gesteld van een geïnformeerd publiek (geïnformeerde burgers, studiebureaus, andere administraties enz.) in de vorm van webpagina's op de website van Leefmilieu Brussel > link 'Bevindingen per thema' in **Het milieu: stand van zaken**). Ze zijn gedetailleerd en worden ondersteund door technische documentatie.
- **Kernboodschappen**, die om de twee jaar worden gepubliceerd, bestemd voor een meer strategisch publiek (politici, verenigingen enz.), in de vorm van een samenvatting waarin de belangrijkste thema's en uitdagingen worden belicht.
- **Een animatie** voor het grote publiek, met een selectie van informatie in een meer speelse en levendige vorm, is bijgewerkt en gemoderniseerd in 2021⁷⁴.

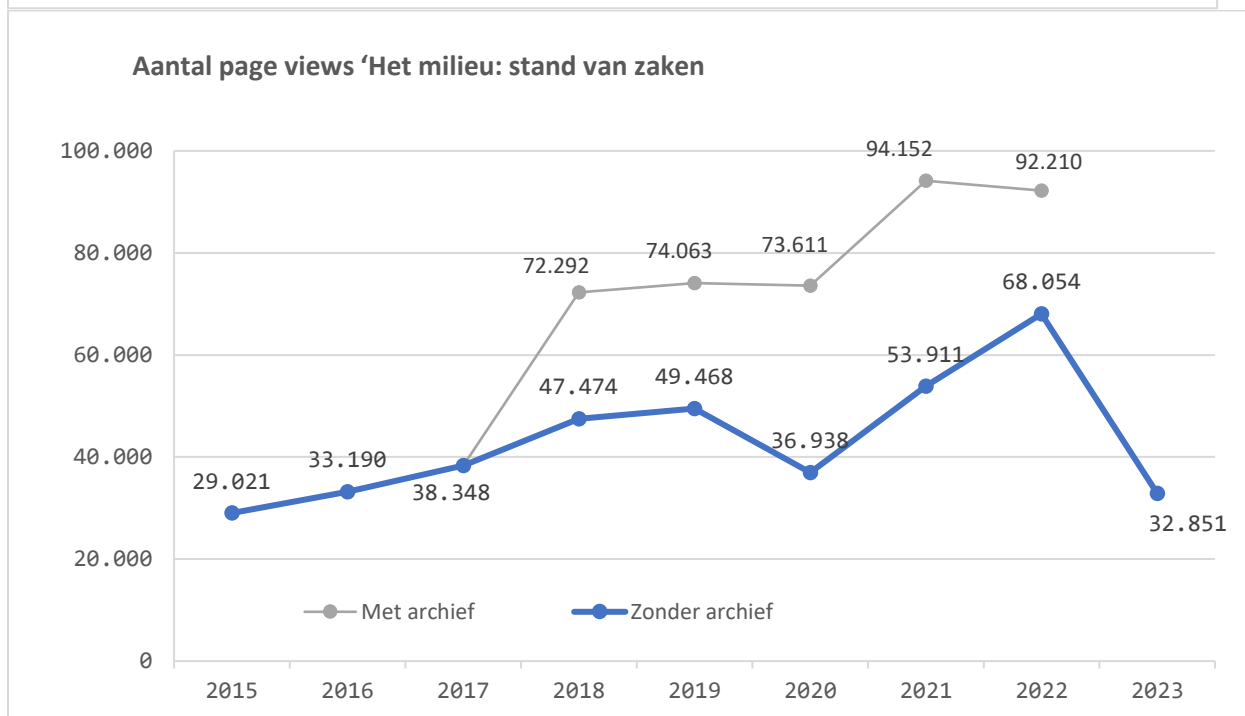
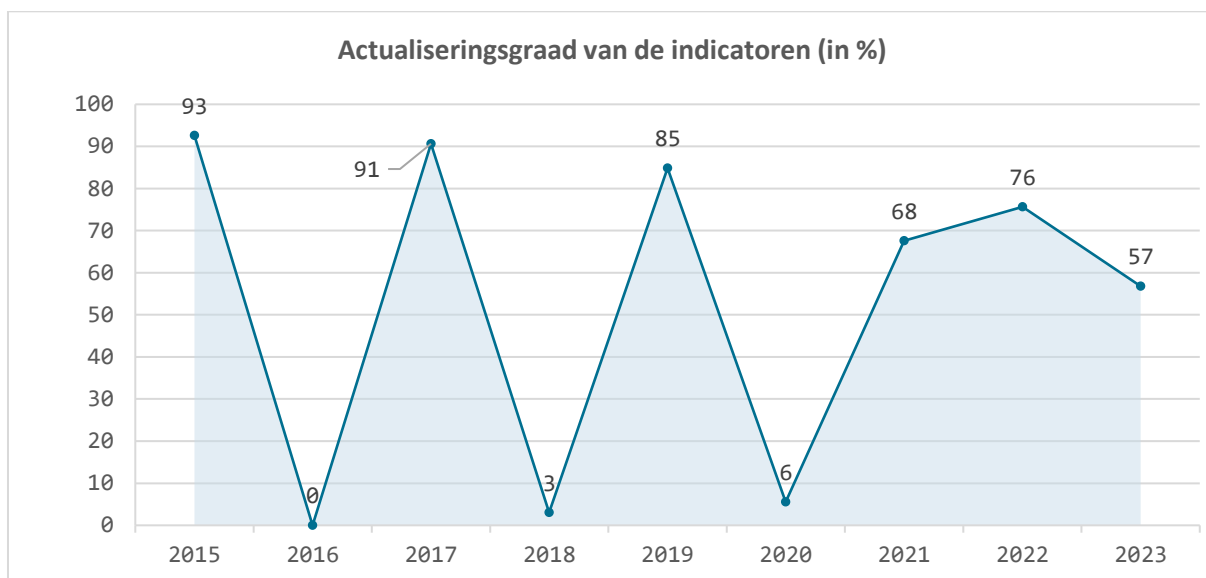
Doelstellingen

- Vanaf 2021 wordt ten minste 50% van de indicatoren die zijn opgenomen in het deel 'Bevindingen per thema' in Het milieu: stand van zaken⁷⁵ jaarlijks gevalideerd en geactualiseerd. Tot en met 2020 werd ten minste 80% om de twee jaar geactualiseerd.
- Geactualiseerde kwaliteitsinformatie, gevalideerd door de thematische deskundigen, zal om de twee jaar beschikbaar worden gesteld via de publicatie van de verslagen en samenvattingen over de Staat van het leefmilieu ("kernboodschappen").
- De raadplegingen van de overeenkomstige webpagina's zullen jaarlijks worden geanalyseerd (met betrekking tot het totale aantal en de verdeling over de thema's), om de evolutie van het gebruik van de informatie na te gaan.

⁷⁴ Lien vers l'animation : <https://etatdeslieux.environnement.brussels/fr/>

⁷⁵ Lien vers l'État des lieux de l'environnement ([hyperlien](#))

Kerncijfers van 2023

In 2023 is het werk uitgevoerd in overeenstemming met de gestelde doelen: 57% van de indicatoren is bijgewerkt (het doel was 50%).

Het totale aantal paginaweergaven in verband met de stand van zaken van het milieu op de website van Leefmilieu Brussel bedraagt 33.000. Het waargenomen aantal bezoekers is aanzienlijk lager dan in 2022.

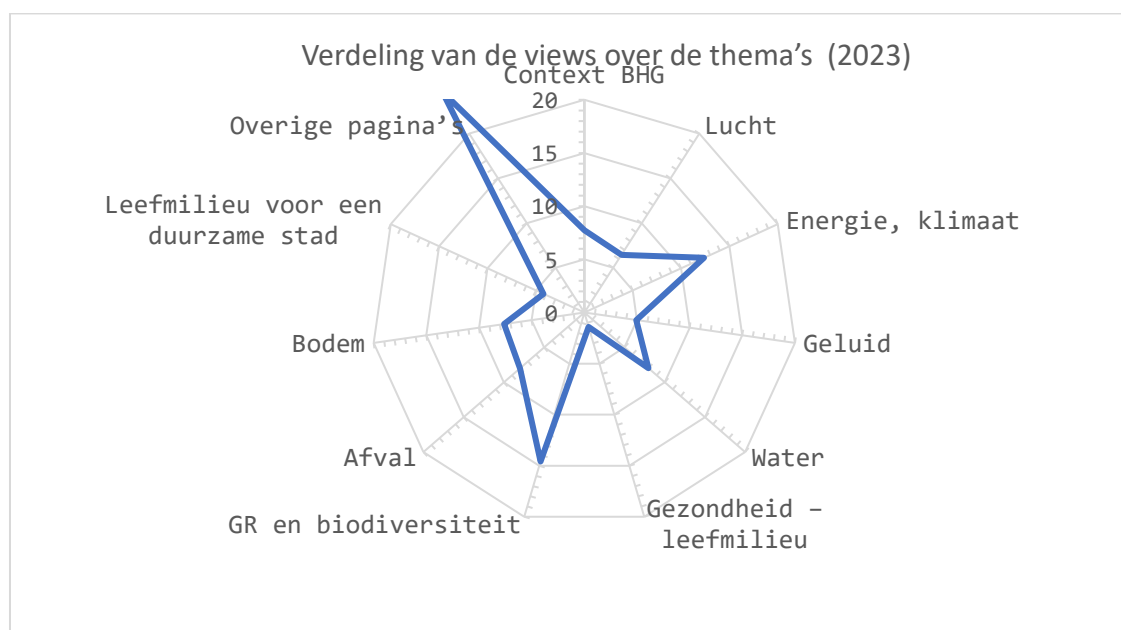
Eind 2022 werd overgeschakeld op een nieuwe versie van de website van Leefmilieu Brussel. De verschillende producten met betrekking tot de stand van zaken van het milieu zijn geïntegreerd, waarbij de organisatie van de informatie ingrijpend is geherstructureerd (het aantal betrokken webpagina's is met een factor 25 verminderd).

De ontwikkeling die is waargenomen tussen 2022 en 2023 kan met name door drie factoren worden verklaard:

- De archieven zijn nu beschikbaar als .pdf-documenten in het documentatiecentrum van de website, in plaats van als webpagina's binnen de website. Deze pagina's waren goed voor 25.000 weergaven in 2022. Er zijn momenteel echter geen statistieken beschikbaar over de toegang tot de bronnen van het documentatiecentrum. Ter vergelijking zijn de raadplegingsgegevens van voorgaande jaren zonder de archieven in de grafiek opgenomen;
- Vóór 2022 hadden alle indicatoren in een bepaald thema hun eigen webpagina. Eind 2022 werden ze gepubliceerd op één pagina voor elk thema⁷⁶. Dit betekent dat wanneer meerdere indicatoren over hetzelfde thema worden geraadpleegd tijdens een enkel bezoek aan de website, deze nu worden geteld als één weergave in de verkeersstatistieken, in tegenstelling tot voorheen;
- De lancering van een nieuwe website gaat vaak gepaard met minder verkeer, wat deels kan worden verklaard door de minder goede zoekmachineoptimalisatie. Daarnaast is de berekeningsmethode voor raadplegingen veranderd.

Er moet worden opgemerkt dat de algemene statistieken voor bezoeken aan de website van Leefmilieu Brussel ook een daling van het aantal raadplegingen laten zien, in de orde van 25%.

Door de statistieken de komende jaren te volgen, kunnen we beoordelen of het aantal geraadpleegde pagina's in verband met de toestand van het milieu, afgezien van deze aspecten, is afgenomen.

De meest geraadpleegde hoofdstukken zijn, terugkerend van jaar tot jaar: het thema Groene ruimten en biodiversiteit (dat sinds 2020 verhoudingsgewijs steeds vaker wordt geraadpleegd), Energie en klimaat, en Water. In 2023 werden de thema's 'afval en grondstof' en 'bodem' aan de lijst toegevoegd, omdat deze relatief meer werden geraadpleegd dan in voorgaande jaren.

Verwezenlijkingen van 2023

- Actualisering en aanvulling van de analyses in het deel 'Vaststellingen per thema' van de stand van zaken op de website, zo snel mogelijk eens de gegevens beschikbaar zijn: er werden 2 nieuwe indicatoren gecreëerd, 25 indicatoren bijgewerkt en 10 focusindicatoren gepubliceerd, waaronder 4 voor nieuwe onderwerpen
- Bijwerking van de animatie voor het grote publiek in lijn met de gepubliceerde kernboodschappen ([link hier](#))

⁷⁶ 11 webpagina's integreren zo de informatie van 199 pagina's van de voormalige website van LB.

Uitdagingen voor 2024

- Publicatie van het verslag over de staat van het Leefmilieu 2019-2022 in 2024 (kernboodschappen), na de wettelijke raadplegingsprocedure
- De analyses in het deel 'Vaststellingen per thema' van de stand van zaken zo snel mogelijk actualiseren en aanvullen op de website zodra de gegevens beschikbaar zijn: meer dan 20 indicatoren zullen elk jaar worden bijgewerkt, en er zullen nieuwe focussen worden gepubliceerd op basis van de uitgevoerde studies
- Een nieuwe startpagina publiceren voor het gedeelte 'Het milieu: stand van zaken' van de website, bedoeld om de status van de verschillende producten die in dit kader worden gepubliceerd, de verbanden daartussen en de doelgroepen te verduidelijken. Er zal ook een andere organisatie van indicatoren per thema worden voorgesteld
- De animatie voor het grote publiek updaten

02 775 75 75
WWW.ENVIRONNEMENT.BRUSSELS

Redactie: Channa Gourdin en Jean-François Doat
Leescomité: Hilde Ver Elst, Jean-François Doat
Verantw. uitg.: B. Dewulf – Havenlaan 86C/3000 - 1000 Brussel
Datum van de eerstkomende volledige milieuverklaring: maart 2024
Datum van de eerstkomende bijgewerkte milieuverklaring: maart 2025